

XOÁN VICENTE VIQUEIRA

ESCOLMA
DE
TRABALLOS

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

A CRUÑA

1974

DEMIA
A
UÑA

83

leca

REAL ACADEMIA
GALEGA

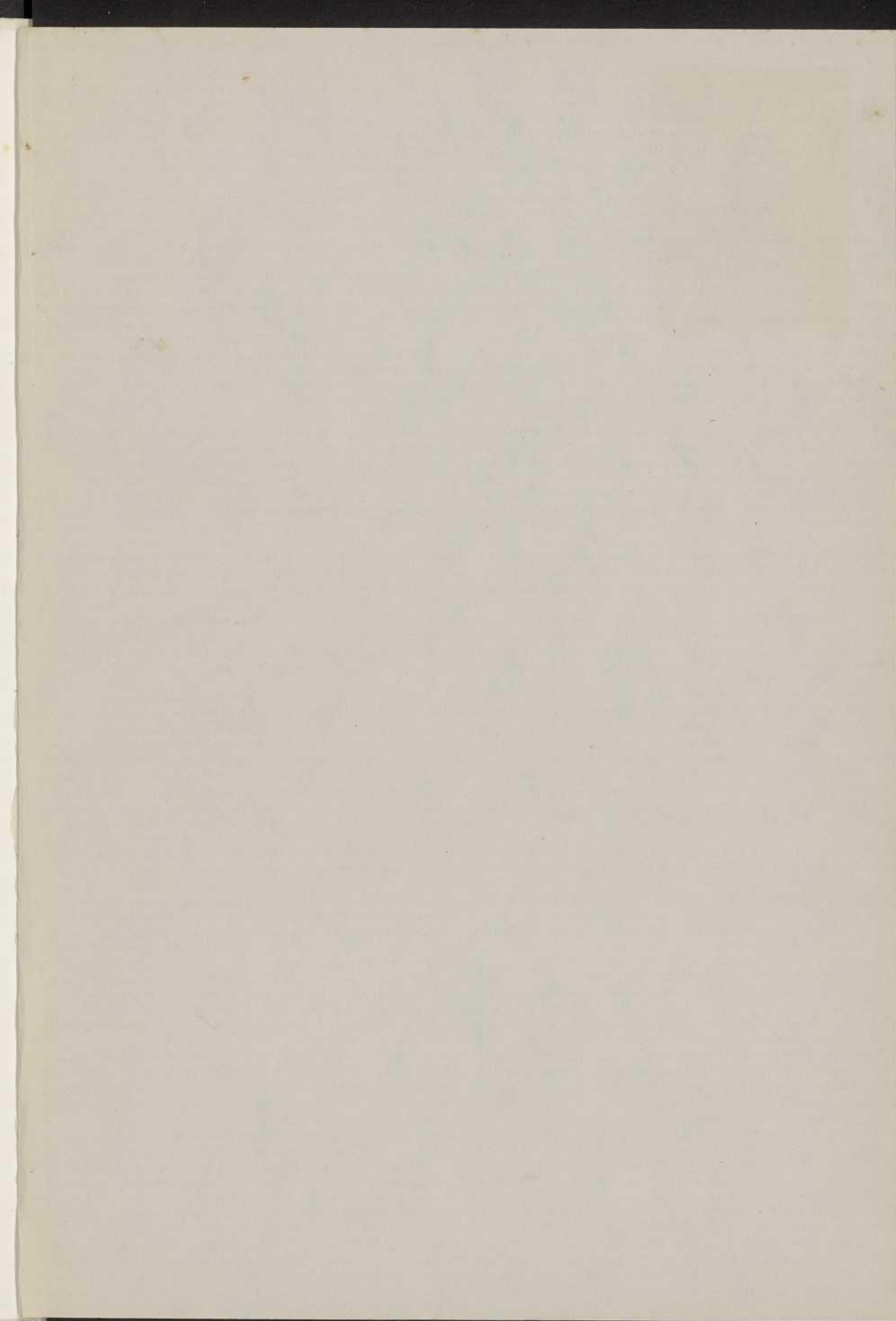
A CORUÑA

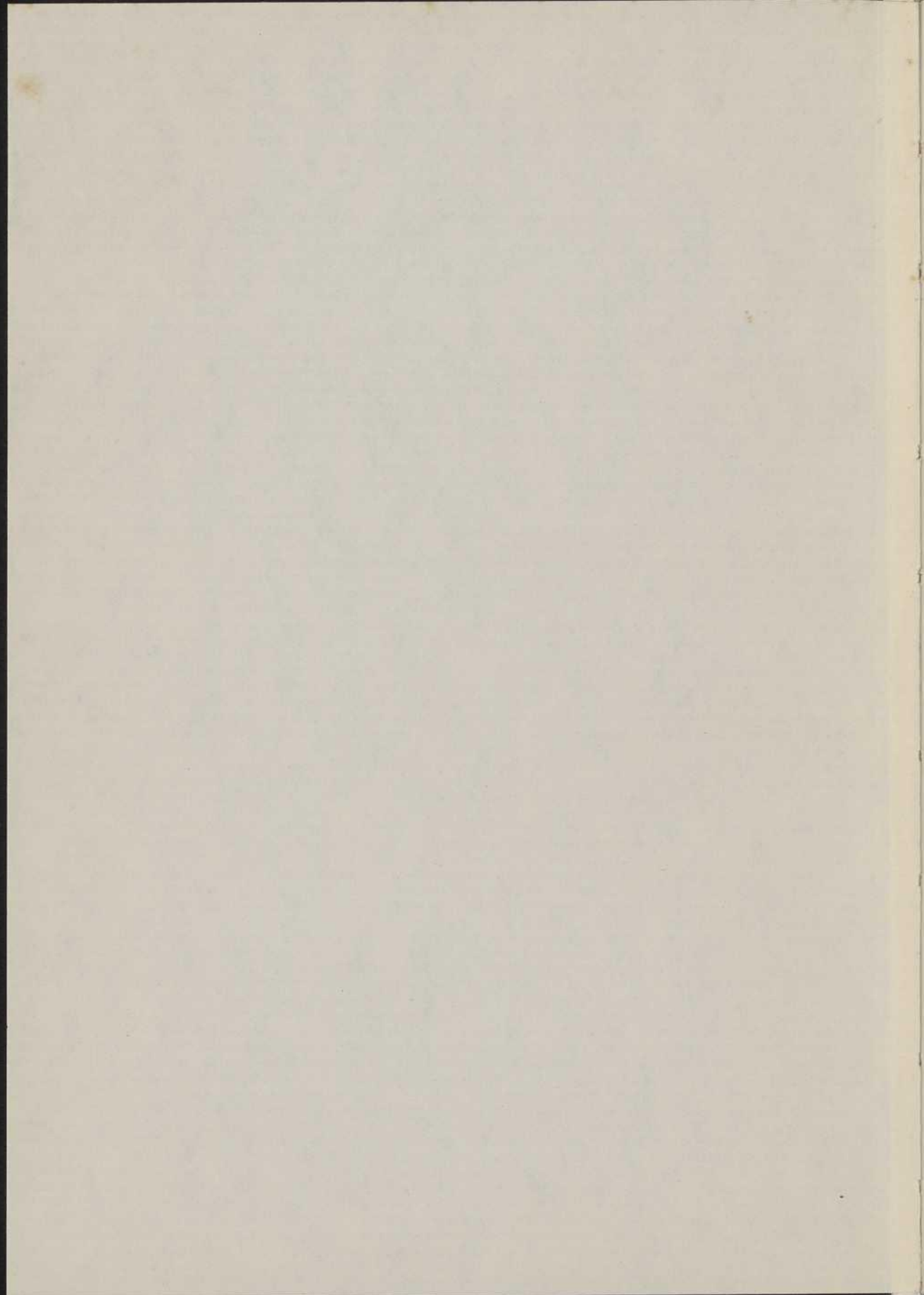
~~30652~~
30383

Biblioteca

CUBERTA:

XOÁN V. VIQUEIRA.—*Debuxo de
Cebreiro.*

XOÁN VICENTE VIQUEIRA

ESCOLMA
DE
TRABALLOS

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

A CRUNA
1974

ROYA VICENTE VIOLEIRA

ESCOLA
DE
TRABALLOS

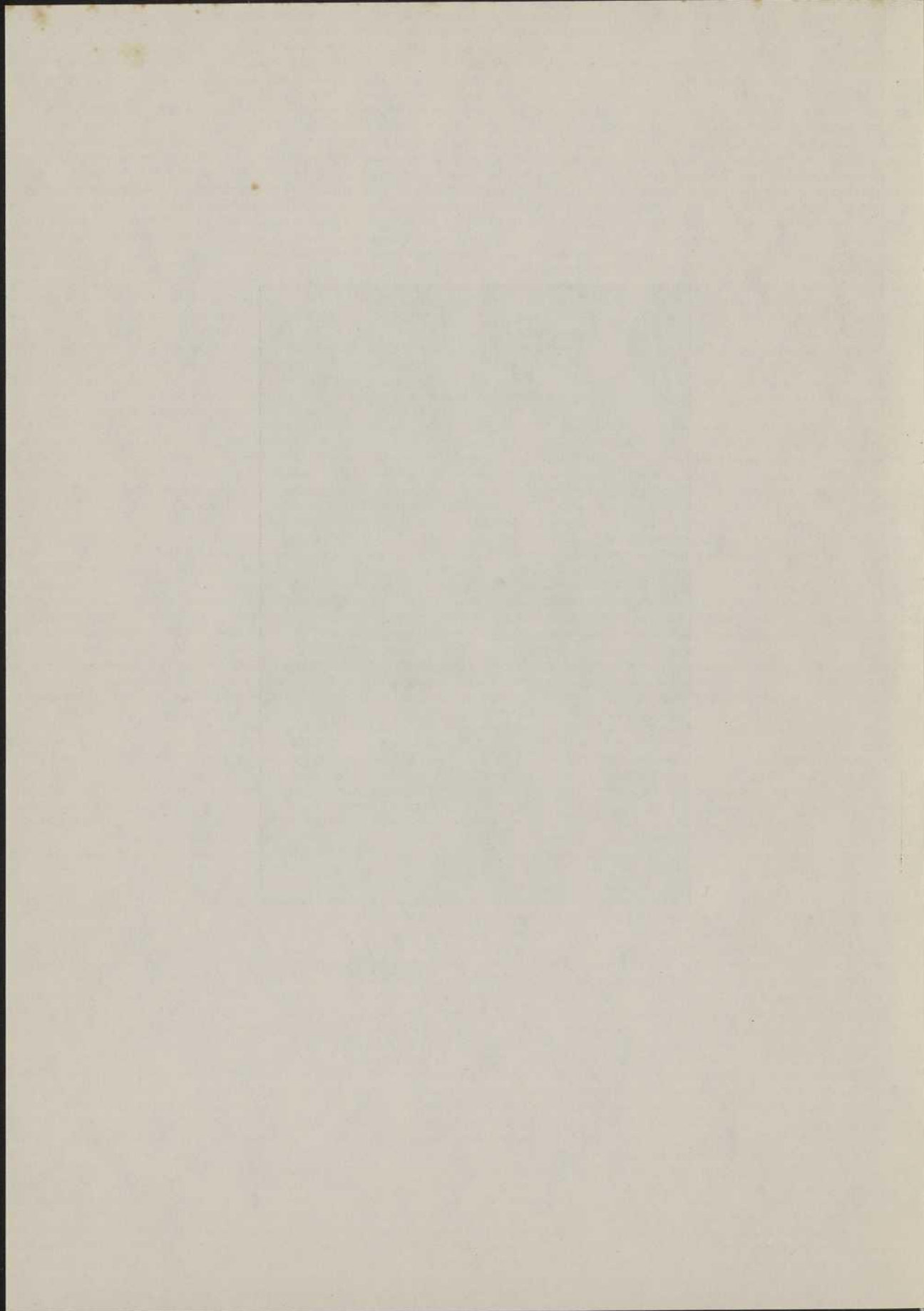

INSTITUTO DE ESTUDIOS GALEGOS

J. V. Viqueira.

XOÁN VICENTE VIQUEIRA
(* 1886 - † 1924)

PRÓLOGO

PROLOGO

XOÁN VICENTE VIQUEIRA

Don Xoán Vicente Viqueira e Cortón, profesor de Filosofía no Instituto da Cruña durante os sete derradeiros anos da súa vida, foi home de letras en castelán e en galego: en castelán as súas letras escritas están adicadas aos estudos de Filosofía, sobre todo de Psicoloxía, particularmente da infantil, que era o campo da súa especialidade; en troques, en galego as letras faladas a través dos seus discursos, conferencias e intervencións nas reunións, foron moito máis importantes que as escritas.

En galego foi don Xoán Vicente prosista e poeta; a súa prosa, chea de poesía, espresouse especialmente en ensaios, nos que está sempre presente Galicia como realidade viva; como poeta Viqueira, gran lector enamorado dos vellos cancioneros galaico-portugueses, foi un dos primeiros en espesar o renacemento, despois de moitos séculos de silencio, da poesía cancioneril galega no espírito e na forma.

Antes de chegar Viqueira de cadeirádego de Filosofía, primeiro de Santiago de Compostela, e logo, deica a súa morte, da Cruña, era escritor, en castelán, de temas filosóficos, moi conocedor dos filósofos alemás, franceses e ingleses. Nista época os seus estudos eran maormente de temas de Psicoloxía. Foi, por iso, pra Galicia unha gran sorte que Viqueira non trunfara nas oposicións a cadeirádego de Psi-

coloxía superior da Universidade de Madrid por unha trapallada académica que beneficiou a outro opositor notoriamente menos preparado que il.

Nos anos de preparación pra cadeira de Psicoloxía da Universidade de Madrid, cando escomenzaba a primeira guerra mundial, escribú unha serie de ensaios desta materia: *La Psicología experimental y el maestro* (Madrid, 1915-16), en que recolléu dez leicións que dera no Museo Pedagógico Nacional de Madrid; *Bosquejo de psicología infantil*; *Forma y color en el dibujo infantil* (Madrid, 1915); *Sobre el dibujo de los niños* (Madrid, 1915); *La enseñanza de la psicología en las Universidades alemanas* (Madrid, 1915); y *Un nuevo factor de la memoria de la identificación* (Madrid, 1916).

Xa en Galicia, de cadeirádego primeiro de Santiago e logo do Instituto da Cruña, siguéu aínda escribindo de cuestiós de Filosofía, das disciplinas do seu ensino, sobre todo de Psicoloxía e Ética: *Qué es una medida mental ¿Es posible una Psicología cuantitativa?* (Madrid, 1917); *Nuevos problemas educativos* (A Cruña, 1918); *Introducción a la Psicología pedagógica* (Madrid, 1919); *Elementos de Etica* (Cruña, 1919). A morte o sorprendéu cando preparaba a obra fundamental da súa especialidade, *La Psicología contemporánea*, que tivo que aparecer anos máis tarde, como obra póstuma, en Barcelona, en 1930. Tamén estaba preparando nos derradeiros meses da súa vida, a publicación da traducción da *Historia da Filosofía*, de Voeländer, con un apéndice seu encol da Filosofía española e portuguesa nos séculos XIX e XX.

Traduxo tamén, do alemán e do inglés, unha serie de obras de Filosofía e Psicoloxía, pras que escribú prólogos e notas.

Pra Viqueira, nado en Madrid, de pais galegos, criado de neno en Galicia, a volta á terra de cadeirádego, á terra que tanto quería, con tanta máis forza canto máis estivera alonxado dila, foi unha nova vida: siñificou a recuperación total da súa personalidade. Avenellóuse entón no Pazo de San Fiz ou de San Victorio, nas Mariñas, perto de Betanzos, no concello de Bergondo, que foi a súa residencia permanente nos meses de outono e do vrao e dos fis de semán no inverno e primavera. O Pazo de San Fiz fora edificado polo seu parente don Xosé Pascual López Cortón, acaudalado mariño de Cedeira, patricio dos Xogos Florás de Galicia a mediados do século XIX, e mecenas do *Album de la Caridad*, no que il colaborou con varios poemas en castelán. O Pazo de San Fiz pasara a don Xoán Vicente como herdeiro dos Cortóns.

O Pazo de San Fiz, pese a ser un dos máis modernos de Galicia, tiña xa unha longa historia unida ao mundo intelectual español progresista e liberal da segunda parte do século XIX e primeira do XX: nil meditou don Emilio Castelar as súas ideas pra o prólogo de *Follas Novas*, de Rosalía Castro; nil don Francisco Giner de los Ríos, un dos máis asiduos visitantes nos meses do vrau, chantou unha nogueira, que trouxo especialmente pra il da súa terra de Ronda; alí don Manuel Bartolomé Cossío, tío político de Viqueira, meditou e escribiu, nise doce retiro mariñán, a súa obra maestra encol do Greco. Eu tiven o pracer de pasar un día con D. Xoán Vicente neste fermoso pazo, que era como unha parte do seu corpo e da súa vida.

Tocóume estudar con don Xoán Vicente o segundo ano do seu ensino no Instituto da Cruña. Eu estaba no quinto ano. Comigo estudaban Alvaro Cebreiro, Ulpiano Villanueva (logo cadeirádego de Hixiene da Facultade de Meiciña compostelá), Ramón Iglesia (máis tarde cadeirádego de lingua e literatura española en Gottenburgo, en Suecia, e de Historia en México e nos Estados Unidos, onde morréu), etc. No carto ano estaba entón, entre outros, Xoán Rof Carballo e Pedro Couceiro.

Foi pra nós unha revelación a presenza de don Xoán Vicente, pois por primeira vegada nos atopamos cun verdadeiro mestre no ensino das Humanidades. No quinto ano estudamos con il Psicoloxía (a súa especialidade) e Lóxica. No sexto cursamos Ética, tamén ouxeto dos seus estudos, e Dereito.

No quinto ano os estudantes do Instituto da Cruña tivemos tamén dous grandes mestres en ciencias: don Gonzalo Brañas, profesor de Física e Química; e don Fermín Bescansa Casares, profesor de Fisioloxía e Historia Natural, os dous cruñeses, que, como Viqueira podían moi ben habelo sido de calquer universidade española ou europea. Istes dous profesores de ciencias eran excelentes mestres nas súas materias, pois sabían comunicarlle aos seus estudantes a millor e máis completa información encol das súas respectivas materias. Don Xoán Vicente era un humanista que, por enriba dos hourizontes das súas disciplinas, sabía despertar no estudante o amor pola sabiduría e pola Humanidade en xeral.

Don Xoán Vicente, cadeirádego de Filosofía do Instituto da Cruña, chegou a Galicia polo mesmo tempo en que outros cadeirádegos galegos, de outros Institutos e Escolas Normás, facían unha laboura de cruzados pola cultura galega e polo despertar da conciencia ga-

lega: don Antonio Losada Diéguez, cadeirán de Filosofía no Instituto de Pontevedra; don Vicente Risco, que o era de Historia, na Escola Normal de Ourense; don Ramón Otero Pedrayo, de Xeografía e Historia no Instituto de Ourense.

Istos catro profesores fixeron, dende a súa cadeira e aínda máis por fora dila unha laboura extraordinaria de galeguidade. Viqueira foi o derradeiro en formar parte deste grupo de Apóstolos galegos; e tamén foi o primeiro que a morte o levóu deste mundo. Os catro labouraban acotío en xornás, revistas, conferencias, reunións, mitíns, na lingua galega escrita ou falada. Endexamáis houbera en Galicia un grupo de profesores galegos máis adicados ao seu ensino e con il á causa de Galicia.

Na Cruña a laboura de Viqueira transcendeu con moito da do seu ensino na cadeira de Filosofía; e espallóuse nunha chea de actividades culturás e sociás na mesma Cruña e no resto de Galicia. Nos primeiros anos que siguiron ao remate da *Primeira Guerra Mundial* ninguén tivo unha participación maor que Viqueira na vida espiritual e social cruñesa proieitada sobre toda Galicia. Foi presidente da Irmandade da Fala da Cruña, que era, en número polo menos, a Irmandade da Fala máis importante de Galicia, en donde colaboraban con il Lugrís Freire, Ánxel Casal, Alfredo Somoza, Zamora, Víctor Casas, os dous Villar Ponte e Peña Novo e outros moitos máis que traballaron constantemente por Galicia. Foi Viqueira o presidente da Irmandade cando ista era un dos fachos máis acesos da vida social galega; e os seus discursos e intervencións nela, e os seus escritos en *A Nosa Terra*, en galego, merecen ser, si se poidera, publicados nunha antoloxía.

Outra das súas actividades sociás na Cruña, que o avencellóu ao movemento liberal xeral da cidade e especialmente o movemento obreiro, foi como presidente da *Antorcha Galaica del Libre Pensamiento*, na que participaban os seitores da burguesía progresista e liberal cruñesa e os directivos obreiros, asociación que tivo unha función pouco coñecida de coordinar istas dúas forzas sociás progresistas.

Don Xoán Vicente Viqueira era un gran orador, máis en galego que en castelán. Era en galego o orador meirande da nosa terra, despois de morrer, en 1918, Lois Porteiro Garea, nunha idade temprana, aos poucos meses de que Viqueira se posesionara da cadeira de Filosofía no Instituto da Cruña. Polos anos da *Primeira Guerra Europea*, cando Viqueira estaba en Madrid, atrafegado na preparación

das oposicións á cadeira de Psicoloxía da Universidade Central, era Porteiro Garea, cadeiradego auxiliar de Dereito en Compostela, o meirande orador político de Galicia. Eu tiven a sorte e o pracer de escoitalo nunha xeira que fixo por ise tempo, cos deputados da *Lliga rexionalista catalana*, por Galicia e que deron un mitin na Cruña.

A oratoria de Viqueira, formado no espírito da *Institución libre de Enseñanza*, era un tanto distinta á de Porteiro: a diste profesor de Dereito, era épica e política; a de Viqueira, filósofo e poeta, era esencialmente lírica. Viqueira, outo de estatura, de nobre faciana po-boada por unha espesa barba preta, e ampria frente, na que caían algunhas guedellas do seu pelo mouro, tiña a presenza dun Apóstolo; e a súa fala, sinxela, no trato cos amigos é acesa e vibrante nos discursos e conferencias, tiña sempre o cento suadorio de quen fala de alma a alma.

Morréu Viqueira en 1924, cando so tiña 37 anos e apenas esco-menzara a súa laboura dentro e fora da cadeira de Filosofía. O seu enterro foi un día de loito pra Cruña. Centos de persoas, intre iles conselleiros do Concello da Cruña, dereitivos das sociedades obreiras, estudantes, socios da *Irmandade da Fala*, trasladáronse como pui-deron, moitos diles a pé, ao cimiterio de Ouces, máis perto de Be-tanzos que da Cruña, no concello de Bergondo, onde descansan os seus restos.

Os seus amigos recolleron parte da súa obra escrita nun volume co tiduo *Ensayos y poesías*, que se publicou póstumamente na Cru-ña, en 1930. A súa viuda publicara uns anos antes, en 1926, a súa obra máis importante de estudos filosóficos *Etica y Metafísica*.

Mais ningún dos traballos escritos de don Xoán Vicente Viqueira pode darnos a imaxe viva da súa persoalidade: a imaxe viva do Apóstolo da causa galega, amigo da Música e da Pintura, estudante do Greco, orador máximo da lingua galega, a que lle dou nova e in-sospeitada beleza na verba falada, na que, máis que na escrita, nos chega ao celme da alma acesa e vibrante doutro ser humán.

Viqueira, formado no estudo nas universidades alemás e france-sas, gran admirador da filosofía alemá, tiña unha visión univer-sal da cultura e dentro dila do papel que lle correspondía a Galicia como creadora de formas particulares da cultura universal. Creía Viqueira que os pobos, e pra il o galego era un pobo con propia per-soalidade, so crean formas universás de cultura cando espresan a verdadeira autenticidade da súa alma; e isto so poden facelo na súa

lingua. Viqueira, enamorado dos vellos cancioneiros galaico-portugueses, sabía moi ben que a poesía de istos cancioneiros fora o froito máis outo da literatura europea na Outa Edade Media, na poesía lírica, cando todolos pobos de Europa escomenzaban a formar a súa propia cultura cada un diles na súa lingua. Sabía tamén que si Galicia quería e debía crear formas novas e universás de cultura, tiña que voltar a espresarse nisa mesma lingua, na que se crearan os cancioneiros, renovada pola marcha dos tempos e polos poetas, filósofos e demáis escritores que se serviron dila pra as súas creaciós artísticas.

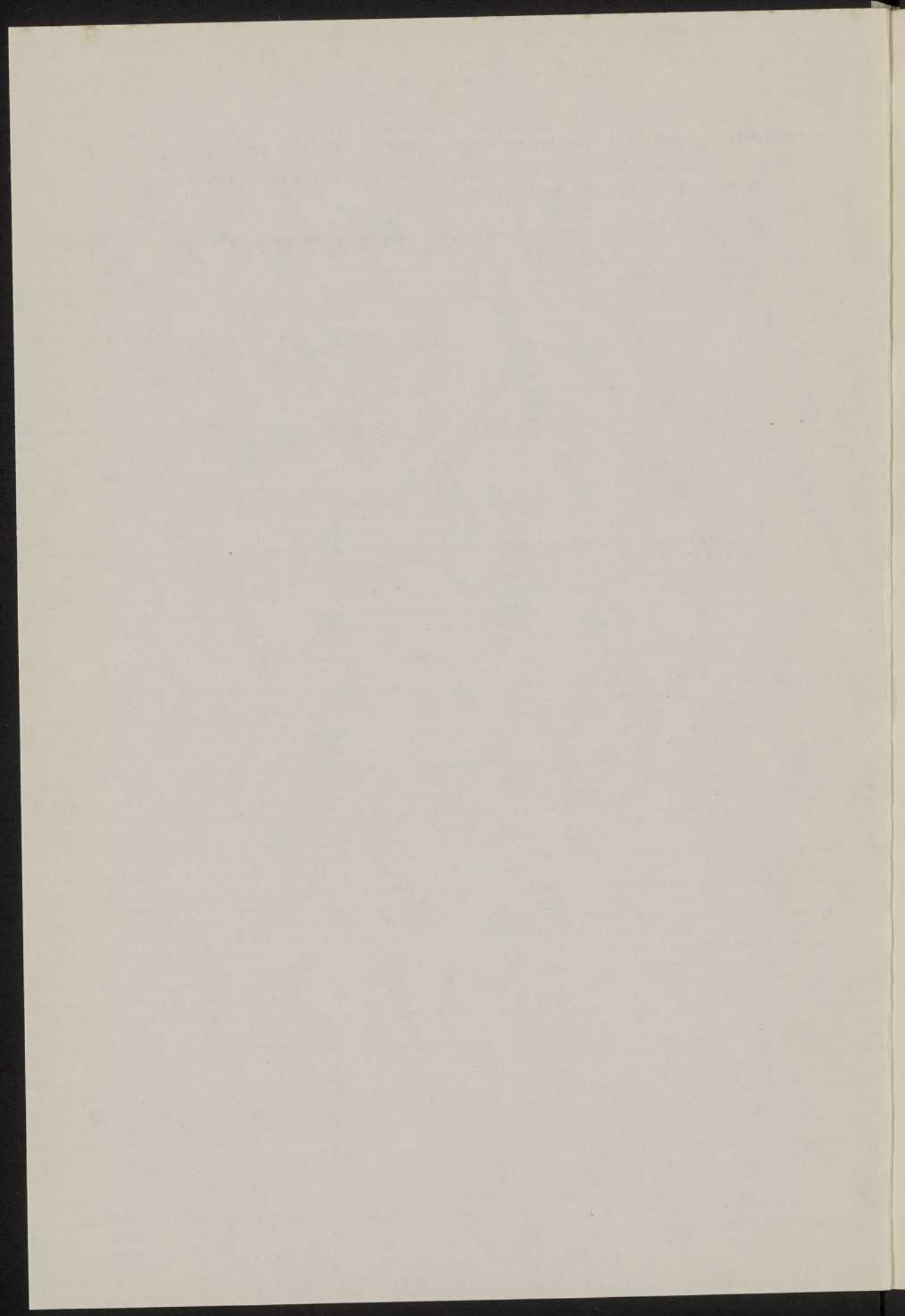
Pra Viqueira a lingua galega era unha das máis fermosas do mundo, na que se había espresado nos comezos da literatura europea as formas poéticas máis doces e belidas: a poesía máis fundamente sentimental e tamén a máis artística de Europa. A seu senso da lingua galega, que il consideraba como unha das máis artísticas de Europa, era totalmente oposto ao de outro galego, don Xosé Pérez Ballesteros, que fora, a fis do século XIX, profesor de Psicoloxía, na cadeira do Instituto da Cruña. Pérez Ballesteros foi autor de uns *Versos en dialecto gallego y sus correspondencias en castellano*. Pra il o galego non pasaba dun modesto dialeito falado por xentes homildes. Pra Viqueira o galego era a lingua por escelencia, a lingua artística, musical e plástica, ideolóxica e sentimental, pola que millor se espresaba a alma galega.

A súa idea da lingua galega era a dun filósofo e a dun poeta: como filósofo creía que a lingua vernácula era a millor pra espresar os misterios da alma galega, onde está a luz que lles trouxo Prometeo aos homes pra facer diles semideuses; como poeta coidaba que isa lingua era a única capaz de espresar a fina sensibilidade artística galega.

A súa idea artística da lingua galega, que el espresóu tanto na sua poesía como na súa prosa galega, estaba máis perto da de Pondal que da de Rosalía e Curros. Mais tamén de Pondal o separaba o sentimento máis épico que lírico que dominaba a poesía do bardo de Bergantiños. O mundo de Viqueira, profesor de Psicoloxía, afeizoado aos antigos poetas dos vellos cancioneiros galaico-portugueses, era máis suxeitiva e máis artisticamente creada que a de Pondal, a que estaba máis enraigumada na terra de Bergantiños, mentras que a terra de Viqueira era fundamentalmente a da alma; a da terra invisible da alma creadora. Con isa lingua tratóu Viqueira de recoller, tras longos séculos de silencio, o fío traspoleirado da poesía can-

cioneira galega, dun tempo xa casi esquecido, en que Galicia iba diante dos outros pobos de España e de Europa na creación poética, espresada na súa lingua vernácula.

EMILIO GONZÁLEZ LÓPEZ

XOÁN VICENTE VIQUEIRA

(DADOS BIOGRÁFICOS)

XOAN VICENTE VIGUERA

(LEONOR RODRIGUEZ)

O 22-X-1886 nacéu en Madrid. Era oriundo de Galicia e eiquí vivéu dende que tiña poucos meses, primeiro na Cruña e logo, até os doce anos, na aldea de San Victorio (San Fiz de Vixoi-Bergondo), nas Mariñas de Betanzos, onde siguéu pasando cuase todos os vras e onde residéu os derradeiros anos da súa vida. Asistéu durante algún tempo ao Colexio de 2.º Ensino de Betanzos.

Dende o 1898 vivéu en Madrid e foi alumno da "Institución Libre de Enseñanza", á que considerou sempre como o seu fogar espiritual. O influxo de don Francisco Giner, con quen vivéu en Galicia longas tempadas dende neno, foi capital na súa vida. Aos quince anos, en

1901, colléu a enfermidade que o fixo sofrer, con intervalos máis ou menos longos, durante todo o resto da súa vida. Ela obrigouno, dende o

1902, a pasar varias tempadas en París para poñerse en cura.

20-VI-1905. Grao de bacharel como alumno libre, no Instituto da Cruña.

En París, durante o curso de

1908-9, na Sorbona e oíndo a Bergson no Colexio de Francia, despertouse a súa vocación pola Filosofía. Xa

antes tiña iniciado os seus estudos na Universidade de Madrid, que siguéu principalmente con Giner, Simarro, Cossio e Caso. Con Simarro, outra das persoas que máis influíron na súa formación, comezou a especializarse en Psicoloxía.

- 13-VI-1911. Grao de licenciado en Filosofía na Universidade de Madrid.
- 1911 a 1914. Estancia en Alemania, parte deste tempo como pensionado da Xunta para ampliación de estudos. Nas Universidades de Berlín e Leipzig asistiu, entre outros, aos cursos e seminarios dos profesores Simmel, Riehl, Cassirer e Wundt. Na de Gotinga traballou no laboratorio de Psicoloxía do Prof. G. E. Müller o asistiu aos cursos de Filosofía de Husserl e outros.
- 6-X-1913. Grao de doutor en Filosofía na Universidade de Madrid.
Ao estalar a guerra o vrau do
- 1914, volta a España e dá en Madrid as súas primeiras clases na "Institución Libre de Enseñanza" e, no Museo Pedagóxico, un curso de Psicoloxía para mestres.
1916. Intentou facer oposicións á cadeira de Lóxica da Universidade de Murcia, mas non puido por impedirlo a súa enfermidade.
- 5-IV-1917. É nomeado por oposición catedrático de Psicoloxía do Instituto de Santiago.
- 6-V-1917. Contrae matrimonio.
- 14-XI-1917. É trasladado ao Instituto da Cruña.
1919. Toma parte nas oposicións á cadeira de Estética da Universidade de Madrid.
- Xaneiro do 1923 Toma parte nas oposicións á cadeira de Psicoloxía da Universidade de Madrid.
- 20-23-II-1923. Da no Ateneu de Madrid catro conferencias sobor "Direcciones de la Psicología actual".

29-VIII-1924. Morre na aldeia da Lagoa (Bergondo), inmediata á ría de Sada. Foi enterrado no cemiterio de San Xoán de Ouces.

A poesía e a música eran as belas artes por que sentía máis afición. Músico por temperamento, tocaba o violino e o piano. Dende neno gostáballe improvisar ao piano. Compuxo música, principalmente encol de temas de música popular galega e para algunhas poesías de Rosalía de Castro e súas. Galicia foi sempre un dos seus intereses máis vivos. Falaba o galego e considerábao como a súa lingua. Pertencéu á Irmandade da Fala da Cruña, da que foi presidente durante algún tempo.

(Este texto publicouse en castelán na obra de Viqueira, *Ensayos y poesías*, A Cruña e Santiago, "Nós", Publicacións Galegas e Imprenta, 1930 e 1931, páxs. XV-XVII.)

19-0111-1084
[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

XOÁN VICENTE VIQUEIRA

ESCOLMA DE TRABALLOS

XOAN VICENTE VIGUERA

ESCOLIMA DE TRABALLOS

ENSAIOS

ESSAYS

A N O S A L I N G U A

I

Galegos, amade a vosa língua, porque ela é un rico tesouro oculto! Amádea, faládea, cultivádea; desenterrade o tesouro que garda o gigante alarbio da tiranía.

I I

Fonte de fraternidade universal, únenos cos pobos de raza afin, co'os que teñen os mesmos verbes e a mesma historia, co'os que se espallaron pol-os mares en linda coroa. Fonte de fraternidade, a nosa língua será base para unha grande Iberia. Fonte de fraternidade, fará que as ideas e sentimentos humáns fluyan e batan nos nosos espritos dende a remota e legendaria India â Africa exuberante e areosa e as selvas e planicies de América. Noso espírito, como un deus antigo, terá duas caras e ollará dous mundos.

I I I

Alma nosa eres tí, língua que fuches creada na nosa historia, modo divino de expresión saído das entranas do pobo galego. Ou! ven a nós, lirismo arrecendente, agarimo das cántigas! Ou! ven a nós, lirismo exquisito dos cancioneros! Vós donas, falade de aquel geito no que, como ningunhas, fúchedes loubadas! ¿Onde en Iberia puxeron os poetas n'os vosos beizos mais belos cantos de amores? ¿Onde se cantou mais íntimamente a Nai das nais, a Nai María? ¡Donas galegas, falade galego!

I V

¡Amade a nosa língua, os entusiastas da nosa grandeza nacional! O rey cercou a Sevilla; as naos soben o río e ja chegan enfeitadas

de froles. Briosas van as naves de Chariño, o almirante poeta das saudosas barcarolas; rompen as cadeias que pechan o Guadalquivir as primeiras a vanguardia. E os galegos saúdan a Sevilla como sua e a fala do noroeste resoa a primeira nas veigas sempre fecundas dos laranjals e das prateadas oliveiras!

V

Língua, canto eterno de traballo, dos homildes, dos amigos da terra fecunda, prados verdecentes, douradas espigas e fragas rumorosas, do taller en que mil cousas giran e bruan, da maneira labore fatigosa dos que en levianas barcas camiñan sobre as ondas escumantes. Língua real, non falsaria es tí, a dos que amamos o heroísmo calado de todol-os días.

V I

Galegos, amade, cultivade o rico tesouro da nosa língua. So falando-a seredes libres, ja que o home sen raza é unha abstracción. ¡Orgulo de raza eu vos pido! Ser libres e sel-o como homes, como raza e como individuo. E lembrádevos que dí Goethe: “So aquel que soubo conquistar cada día a sua libertade e dino de ser libre.”

V I I

Palabra, tí que tes as aas cor de iris no ceu, vai d'alma en alma, petando a porta e dicindo: “espertade galegos, os tempos son chegados”.

(Publicado en “A Nosa Terra”, da Cruña, o 20 de abril do 1918.)

DIVAGACIÓS ENGEBRISTAS

I

DUAS VERBAS

Querendo corresponder ao honor que se me fixo invitando-me a falar dende esta tribuna que ten tan groriosa historia e pol-a que pasaron tantos espíritos seleitos e grandes oradores, afellas que meditei moito. Houben de renunciar por non hacharme con forzas d'abondo; mais vêndo que sempre debía pôr o que poidera da miña parte na obra da renascenza galaica, fixen un esforzo e tratei de decir algo; este algo son as presentes divagaciós engebristas.

Despóis da interesante conferencia do señor Risco, onde nos espuxo con tanto coñecimento de causa a arte nova; despóis das verbas do mestre Castelao sobre das suas propias obras, despois de todo isto ¿qué poderei contarvos? Pol-o que deixando de lado un traballo de crítica, para o que non estou chamado, pois confeso que para elo non sei d'abondo (e crítica só podía ser unha comprensión fonda da obra de Castelao tal como a fixo el mesmo e o señor Risco), falarei-vos agora dalgunhas cousas que estes "poemetos gráficos" aquí espostos me sugiren; presentarei-vos, a falla de cousa mellor, unhas divagaciós un pouco derreadas, un pouco bretemosas. Por desgracia hoje non podo dar outra cousa.

E preguntaredes-me: ¿d'onde ven ese "engebrista"? Inventein-o eu para expresar algo así como a tendencia total do meu esprito que s'espon nas liñas seguintes. Engebrista é o que engebriza, o que fai a engebridade. Nós, que facemos o que é engebre, a engebridade, elaborando a materia que nos presenta a nosa alma, somos en fin de contas, ademáis de todo o en "istas" que queirades, engebristas e engebristas por riba de todo.

I I

A OBRA DE CASTELAO

Despois d'este curto prólogo vamos ás obras de Castelao, partida das miñas divagacións d'oje. Todos estes dibujos que tendes diante son pequenos poemas ou poemetos, rejos, valentes, cada un d'eles admirabel como obra d'arte. Todos eles expoñen a vida de Galicia tan admirabelmente que podían levar un nome sô e este seu título sería; "Nai Galicia". Eis por qué Castelao é noso, tan noso, porque a súa obra identifica-se con Galicia mesma, de maneira que falar d'el e falar de Galicia. E así veredes nestas miñas divagacións cantas cousas estes poemetos dín-me.

I I I

LIRISMO

¿Cal é o ser da alma galaica que s'amostra na obra de Castelao? N'ela hacharemos o esencial d'aquela, porque a súa modalidade é engebrenmente galega. ¿Cal é pois o que poderíamos chamar a feitura mental engebrenmente galega, ou dito d'outra maneira, cal é a nosa alma? E iste un capítulo de psicología dos povos, capítulo aínda non traballado e para que mancan-nos aínda os datos! Camiñaremos pois n'el, mentres non reunan-se os documentos precisos, sobre un chan inseguro, non sobre cimentos inmoeveis. Traballo d'exploración é o que fai falla, e d'análisis. Mentres, sô poderemos falar de vaguedades, d'impresións; mais de todos xeitos un rasgo apresenta-se com'un motivo esencial da nosa alma; este rasgo e ao meu ver o lirismo. Mais ¿qué é lirismo? Porque agora non se fala de poesía lírica com'un género literario. Lirismo é algo mais fondo, mais radical; lirismo é unha propiedade da alma. Pode que na nosa vida interior esista unha tendencia, en certa maneira, a vivir nas formas perceptivas, narrativas, nas construcións definidas, lógicas, das cousas que vemos e pensamos. Daquela, o mundo todo é traballo esquemá-

tico, e nós somos o que se chama apegados á práctica. Pode tamén que tendamos a nos recollermos en nós mesmos, e tan fondo da nosa alma que as cousas n'ela van como perdendo a súa realidade esterna, e s'esvan en puro sentimento arelante. Estas duas formas d'actividade consciente teñen o seu senso racial. A primeira é objetivista e leva no arte a unha dirección realista, externa, narrativa ou épica; a segunda é lírica (lirismo puro) idealista, criadora, música e lírica poética. A primeira é a alma de Castela, a segunda constitui a alma musical de Portugal e Galicia, que nos leva en reminiscencias, no mais aló dos tempos, á nosa raza céltica. (Eu fixen esta comparanza ibérica somente para pôr mais craro o meu punto de vista, non por outra cousa, ja que toda comparanza fai-se odiosa). Deste lirismo falei eu cando aínda non coñecía o pensamento de Teixeira de Pascoaes, ilustre poeta portugués contemporáneo e fundador do "Saudosismo", é decir, d'unha exaltación do lirismo literario e pode que vital (ja vos direi algo mais adiante). Nesto Teixeira hachou na alma de Portugal, como eu na alma de Galicia (mais próxima a unha da outra do que se crê) como elemento predominante o lirismo. Mais o que é propio de Teixeira de Pascoaes é a súa teoría peculiar, ja que este momento lírico está recoñecido polos mais d-os escritores portugueses e moitas veces; asín por Lópes Vieira e Sardinha. Ese elemento lírico non foi tan recoñecido e afirmado en Galicia, o que é preciso que se faga para non perdermos o verdadeiro camiño de desenvolvemento da nosa alma colectiva. A historia fala en favor seu (ja que os seus cultores literarios o indican). Todos sabedes que durante a Idade Meia fumos os líricos da Península, que até os poetas castelás escribían no noso idioma a súa lírica. Nos derradeiros tempos, cando se quixo buscar un elemento popular na lírica antiga de Castela, houberon de se contentar con pequenas reminiscencias! E despois de tanto tempo e de tanta opresión ideal, o noso lirismo renasce sempre de novo: nos tristes séculos XVI e XVII, para chegar no XIX con Rosalía de Castro até a ter unha significación de precursor para outros movementos poéticos d'España; e hoje, entre tanta manifestación artística, continuamos sendo liristas, continuamos pintando ou escribindo poesía, sendo líricos. Volvendo a Teixeira de Pascoaes: despois d'eu meditar sobre do noso lirismo, fun dar ao lirismo portugués e atopeime con Teixeira de Pascoaes. Lein-o e vín que nos dous chegábamos ao mesmo resultado; mais ainda, os dous chegábamos a expresar n'unha mesma verba o lirismo dos nosos povos, e esta palabra é "saudades" ou "soidades"! Saudade é lirismo puro, sentimento esvaído en pura arela ou tendencia.

Eu, alma saudosa, amo tolamente estas saudades que son o mais deleitoso na vida! Até n'un certo plano poida que teñan un valor metafísico! Mais deixemos agora estas filosofías. Hay unha antiga lenda nosa (para algúns d'orígen céltico) que expresa o noso lirismo, saudosismo ou musicalismo. É ista lenda a do monge e aquel cantor dos aires que se chama o rousinol. Un monge que moraba nos campos (un monge poeta certo) un día a escismar, pensou: ¿cómo será o paraíso? A Nosa Señora ordenou entón unha milagre envolvente de todo o seu encanto celeste. O bon monge ouviu logo un paxariño, cantando en tan bon son, que recollido n'un delicioso extasis, estivo un tempo que lle non pareceu moi longo. Calou o paxaro; o monge voltou para o seu mosteiro e con grande asombro seu, atopouse que ninguén o alí coñecía, que todo mudara mentres escoitaba o canto soavísimo e macio do paxaro.

¡E era que o estivera ouvindo trescentos anos, que estivera en extasis musical trescentos anos! Aquel monge embriagado de música é un símbolo da nosa alma galega musical, soñando (ou vivindo íntimamente ¿qué mais dá?), nas beiras rumorosas do Atlántico.

Decía-me un amigo meu, negando que os artistas galegos fosen bohemios: os artistas galegos ten alma de monge: certo, digo eu agora, d'aquel monge que escoitou cantar o rousinol, d'aquel monge poeta! E certamente Castelao é d'eles, porque seu arte é eminentemente lírico, tanto que os seus dibujos son poematos líricos, cantos exaltados que ben se poideran comparar con vellas cantigas, que, sempre eternas, fan-se agora eminentemente cantigas do futuro, dun futuro grande e fecundo.

Eu non creio que ninguén da nosa raza poida ser feliz sen escoitar este rousinol divino. ¿E cantos non o escoitaron aínda? Temos que facer un esforzo, temos que profundir en nós mesmos, chegar ao mellor de nós, ao noso mellor eu! Os esforzos individuais non abundan; temos que vivir na comunión espiritual c'o noso povo, e asin, por unha reviviscencia colectiva, poderemos reconquerir o que é mellor en nós: o lirismo. Un exemplo que seguir é tamén o de Castelao, que soubo chegar á alma dos homes e das cousas da súa terra, que soubo aínda mais, o que non está ô alcance de todos: deixar sobre uns poucos de papés está alma. Cada momento do noso lirismo lateja en cada un dos seus dibujos, que por esto son tan líricos como cada poesía de Rosalía de Castro. E a cantiga eterna vai a través d'unha gama sonora, caricatura a outra cada vez mais grave, mais pungente e mais ergueita!

I V

REVOLTA

Eu ja dixen que os dibujos de Castelao eran un canto â vida; mais enténda-se coma se debe entender: â vida real e verdadeira. E tamén dixen que esta vida era ja de Galicia. ¿Qué pode ser un canto desta Galicia desfeita, n'un renascer de loita, mais que unha chamada de justiza? Os dibujos de Castelao craman, pois, justiza; beran varudamente sen eufemismo: ¡revolta! Fixádevos: comezamos c'os "escravos do fisco" traballando a dura terra, cansa de producir, baixo un ceo negro, vellos sen esperanza algunha, penetrados de fadiga! ¿Para qué? Para levaren despois, tristes pastores que non oviron com'os de Belén a boa nova, o froito do seu traballo a quen os asovalla e os aldraja quizais n'unha filla querida, aos donos avaros a chuchar na sua sangue! A escola está pode que deserta; n'ela se "pega" e non s'adeprende; "cheira que fede". Mais ¡ou tristura! con todo esto o povo non canta todavía un himno de revolta e guerreiro; o povo non pide ja, vendo que é inútil, nen pan nen liberdade: o povo emigra. E nós, os que vemos días e días esta triste emigración, faceríamos un crime ao non traballar para a evitar, se non fósemos por desgracia tan inconscientes! Algúns van en busca de pan, mais outros vanse por que non poden vivir aínda con pan, sendo escravos; algúns voltarán. ¿Cómo? Para morreren desfeitos por traballos e doenzas, como aquel que dí: "Sabe, meu pai, eu non quería morrer alá!"; tamén as veces, con lembranza do vello aldraje, dispostos a loitar con alma agre. (Mais para un que se salva ¡cantos se non perden!) Para seren libres tamén fala Castelao artista aos galegos, pois lles dí: a vosa Galicia, que amades, ou inconscientes, é triste e sofre, mais podedel-a facer libre e grande!" O arte non pode pechase na sua torre de marfín; chegará a hora en que por falla de ar morra. O arte ten que vivir o ar libre, ao ar da vida, da vida real, para ser arte.

A arte de Castelao é grande, entre outras cousas, porque sabe traducir en todo o seu senso a miseria e a dôr da vida galega d'hoje, porque sabe cantar sobre destes tristes motivos, como cantou Curros

e Pondal, un himno de revolta e liberdade. E il, na nosa Galicia, relembra como ninguén o latejar da alma do mundo, e il nos trai como ninguén o poema heróico que está escribindo a humanidade na súa loita por mais nobreza, e ben aínda que tecido con angurias de crime e fame, e que rematará co'a imprantación da aristocracia moral no mundo, co'a era da filosofía. O arte ten a alta misión d'espertar os espíritos durmiñentos. E na nosa terra fan falla moitos Castelaos. ¡Adiante mocidade!

V

NACIONALISMO

O nacionalismo de Castelao é agre! Probablemente de todos os elementos do seu arte o mais difícil d'enxerguer na súa realidade é o nacionalismo. ¿Cómo temos qu'entender aquí o nacionalismo? Nacionalismo é afirmación de toda cousa nada n'un povo: dos seus costumes, dos seus artes, da súa fala; e indo mais aló d'esta afirmación, é progredir para esta afirmación cada vez mais alta, mais grande. Algúns sinten que isto é unha regresión, unha volta atrás ou unha rachadura perigosa! ¿Cómo pode s'entender na súa verdadeira esencia o nacionalismo e, pol-o tanto, o de Castelao? En poucas palabras quero eu falar-vos agora desto:

C'o comenzo do século XIX, jurdiu no pensamento humán o que se acostuma a chamar senso histórico. ¿Que é o senso histórico? O coñecimento de que toda produción humá, ou mellor, de que toda existencialidade humá, pol-o tanto a nación, ten o seu proceso histórico, desenvolve-se historicamente. O senso histórico val, pois, para a vida de Galicia como para a d'outro povo. É decir, con toda a súa cultura, somente s'explica considerando-a nun desenvolvemento proguedente, n'unha superación no tempo. O senso histórico fai comprensiva toda forma humá e deixa-nos abranguer unha conceición universal da humanidade. Goethe decía n'unha poesía, que leva por epígrafe, por certo, o título de "Moderno", o que sigue:

“¿Cómo pódese comparar Hans van Eyck con Fidias? Eu vos insino que debe s'esquecer un pol-o outro. Se considerádes sempre un d'eles ¿poderíase aínda estimal-o? Asin é o arte, asin o mundo: cada cousa agrada en virtude das outras cousas”.

Asín é o mundo e asín é o arte: evolución, proceso, recoñece Hegel, que tenciona o expôr lógicamente.

A humanidade, unha en idea, desfai-se na sua realización en momentos concretos e individuaes. Individualidades que ven a coincidir en puntos centraes, naciós, que son os puntaes verdadeiros da cultura. Pois en derradeira instancia ¿onde se basa, comercio, ciencia e outras actividaes humáns, senón nas naciós?

A humanidade, para cumprir todas as promesas que leva en potencia (pois antes de ser ¿onde jaz?) desfai se en naciós. Ja a vida precisa, para ser, do principio de individuación, ou seja, de ser como individuo ou concreciós de individuos. O mesmo principio é o da evolución humá, que tamén é cósmica, é decir, unha parte do proceso universal.

Como vedes, o meu nacionalismo ten unha base cósmica e metafísica. A humanidade desfai-se en naciós, porque precisa orgos. As naciós son, pois, orgos da humanidade. Elas fan todo o que é face-doiro en cada tempo. Non nun momento de tempo, senón no se sucederen dos tempos. E aquí tamén, cada unha ten sua misión; e cando a sua misión fina, morre! Mais a misión de Galicia chega e por esto rejurde. S'é lei o se desfacer a humanidade en naciós, é preciso por esto s'oporen entre si as naciós; d'eiquí os conflictos por veces, chegando até o sanguñento, até as duras verbas e os exclusivismos.

Mais a humanidade non pode ficar aquí na sua marcha; ten que ir alen, porque no seu seo radica a saudade d'armonía. A contraposición na multiplicidade das naciós ten-se que resolver n'unha nova unidade. ¿E qué pode ser esta unidade? Fixadevos ben e sera-vos evidente: esta unificación non ha ser mais que a volta de todas as naciós ao seo da humanidade mesma. Mais estas naciós non poden deixar o seu ser, pois régen-se pol-a lei suprema da individualidade (todo o que é, é como individuo) ¿Como voltar pois ao seo humán? Creando unha nova individualidade superior: a humanidade mesma, armonía das diversas naciós.

Un exemplo o tedes no individuo humán. Un home que se desenvolve tamén históricamente non pode ser mais que como individuo, como tal home concreto, no seu individualismo, pol-o decer asín. El ten que ser tal ou cal individuo, non pode ser nen seu pai, nen seu irmao, nen seu amigo; nen aínda o amante, se non pode facer un sô ser c'a sua ben amada! (Os amantes quixeran ser samente un,

con duas almas. E co nduas almas, porque con unha, ou tristura, non poden vivir). Ser individuo é ser, e lei de ser; ¿mais como sae o individuo de sí mesmo, deste seu isolamento que ja ás veces lle doi? ¿É deixando de ser o seu propio ser? Non; é sendo el craramente. Nas mais grandes crises, nas mais grandes oposicións, sinte o seu atage ideal c'os outros. E erguendo-se sobre sí, entrando en relacións c'os outros, forma unha realidade superior; fundamentalmente na nación nacería primeiramente, despois na humanidade. E así como o individuo a nación, que tamén é, procede. E non podó entreterme mais nesto.

Resumindo: o descompoñimento en nacións é un momento capital no proceso da humanidade, porque a nación é orgo da humanidade neste proceso. A nación é, pois, esencial.

Por esto pode calqueira juntar en si mesmo o universalismo e o nacionalismo, e, sendo nacionalista, facer sua, con todas as suas consecuencias, a sentenza antiga de Democrito que dí que "a patria de un alma nobre e o mundo enteiro". Por eso pode-se ser universalista (porque en calqueira momento da evolución espiritual se descobre a humanidade) é nacionalista ao mesmo tempo, nun senso infindo ou ontolóxico, en canto recoñece-se preciso para a humanidade se facer en nacións, en proceso infindo, para cumprir a sua obra. D-este xeito é-se nacionalista primeiramente en Galicia, mais despois tamén en Irlanda, Polonia, Egipto, en Finlandia ou Letonia, pois a alma, recorrendo o mundo, entende necesariamente cada nación. Tamén eiqui ten a sua explicación o feito que ao mesmo tempo que co'a guerra actual jurdían tantas novas nacións no mundo, se acentuase o movemento internacionalista. Nación e humanidade son termos correlativos.

Este é o nacionalismo cósmico e metafísico que vejo eu na obra de Castelao: Galicia ten que ser, debe ser, porque é un momento esencial no progredir da humanidade.

Mais non abonda c'unha posición negativa. Mais non abonda c'unha afirmación exclusiva. Temos que dar un paso mais adiante. Este paso é de síntesis, d'armonía: este paso é un paso para a outra vez o seo da humanidade. Porque, supoño que ja vos teredes decatado, o nacionalismo non é, políticamente, separatista; según os seus principios mesmos filosóficos o nacionalismo, frente a todo separatismo, é unionista. Toda nación hácha-se comprendida no seo da humanidade. Mais antes de chegar a esta sua comprensión suprema, a esta sua organización suprema (organización que eu presinto non

sô como política, senon como ideal), pode entrar n'outros enlaces unha nación, por novos atages, podíamos decir históricos, que a obrigan. Jurde entón o nexo federativo, e como as naciós se complementan na humanidade, comenza a súa complementación históricamente necesaria, nas federaciós. De maneira que a estridencia nacionalista resolve-se, como un acorde disonante, n'unha consonancia federalista. No caso concreto de que tratamos, no caso de Galicia, n'unha federación ibérica, mais grande, mais fecunda, que esta unidade de forza (ja ben vella) que se chama o reino unido de Castela e Aragón, feita no século XV pol-os Reis Católicos, que mais val esquecer nesta terra que eles asovallaran!

V I

NACIONALISMO E ARTE

Por outra parte, o nacionalismo, sendo evolución, é-o pol-o tanto de produción: é fonte da productividade estética. Supondo un home músico, d'alma música (é decer, no senso anterior da nosa alma) facéde-lle traballar no arte contra da súa propia lei e individualidade, facédelle proceder épicamente (no noso senso). ¿Qué jurdirá? Nada de valimento. Considerade agora un povo na súa totalidade; facéde-lle proceder, por falla de cultura ou por outro motivo someillante, imitativamente, fora da súa persoalidade. ¿Qué jurdirá? Obras de segundo orde. (Por desgracia temos tantas na nosa terra!) É por esto que a historia fala sempre en favor do artista que comprendeu o seu propio ser ou o artista de raza. Exemplos hai tantos que non teño tempo para os citar. Constituin eles a historia do arte nos seus momentos capitaes. Exporei-vos samente algúns contemporáneos e que todos coñecedes: Mistral hachou a alma de Provenza e escribiu en provenzal de maneira que foi, según dín ja en Francia, o mellor do mellor. Ibsen, tan lido e relido ja hoje, ¿donde trai a súa fama mais que do descubrimento da alma noruega? Pode-se decer o mesmo do sueco Strindberg, por desgracia tan pouco coñecido e traducido entre nós. E como derradeiro caso: Rabindranah Tagore, o poeta mais universal d'os nosos días, o admirado no mundo enteiro, o grande entre os grandes, ¿quen é? Un bengalí e que escribe en bengalí, unha nobre língoa da India que cuase ninguén entende en Europa; un bengalí con toda súa alma, que até non mira con mui

bons ollos as cousas d'Europa. E íste poeta chega ja, na sua fama, a ter un posto nas historias da filosofía (sobre d'el acaba de s'escibir un libro agora que expón o seu pensamento filosófico) ¿Que fixo Rabindranath? Descubríu a alma india, descubríu o seu propio ser e, co'a fortaleza artística necesaria, cantoun-a nos seus versos.

E o mesmo caso o tendes no nunca d'abondo admirado Castelao. El tamén, o primeiro entre os pintores nosos, chegou ao fondo na nosa alma e soubo darlle o contorno que lle facía falla. Craro que non abonda mirar, ollar e indagar; fai falla ter talento, ter alma especial, ser poeta ou pintor. Mais tampouco esto abonda sen o outro. Castelao volveu sobre a sua raza e con un raro talento hachou un camiño. Mestre ja para os que veñan, quedará na nosa historia galega como un criador e como un modelo. Modelo para todos os outros: de esforzo, traballo, procedimento e enerxía para desceren ao mais fondo da nosa alma galega.

V I I

SAUDO AOS ARTISTAS

Eu que falo por primeira vez de arte na miña terra non quero deixar de saudar desde esta tribuna aos artistas galegos. Recibide pois o meu mais fraternal saudo: pintores que poñedes sobor do lenzo a admirable policromía de Galicia, o verde de prados e boscos, o azul de rías e mares, o amarelo de toxos e nabals, o roxo das mais por min amadas flores, as queiroas, os grises azuados da noite e a chuvia d'ouro fecundante do día, as brétemas enmeigadas; escultores, arquitectos, para quen eu pido un pouco máis d'amor as cousas da nosa arquitectura popular; poetas que extendedes no futuro ilimitado a fama do noso lirismo.

De vós todos, vaia cada un pol-o seu camiño, traballe cada un según seu ideal. É ista a maneira única de hacharmos o verdadeiro carreiro para a creación de mañá. Mais que entre todos nós, amantes do arte, exista unha comunión ideal que faga a nosa obra fecunda, que faga que ningún esforzo se perda, que produzca ajuda para o que comenza e para o que traballa. E así, os esforzos de uns e outros, se entretecendo, chegarán a criar ben agiña unha escola galega. Porque nunca houbo tanto artista de talento como hoje. E non me

refiro somente aos que trunfaron ja e lavaron o noso nome mais aló das fronteiras; refirome tamén aos que aínda comezan, aos que debemos ajudar, porque entre istes existen homes de gran valimento (eu estou certo) que serán o día de mañán precursores de novas vías para o arte. Eu dende aquí, co'a minha homilde palabra, quixera dar-lles azos para a loita, quixera dar-lles ánemo para, por riba de todas as contrariedades,, seguiren fiés ao seu temperamento; cultores no seu peito de todas as rebeldías d'artistas.

Nunca a vida espiritual de Galicia latejou con tanta forza, nunca houbo sinaes tan non enganosas d'unha definitiva renascenza da nosa vida inteira, nunca vellos e mozos s'atoparon tan ducididamente no ideal redentor da terra escrava. Non hai que deixar pasar a ocasión; hai que ir a ela con plena consciencia, hai que ir a ela no arte e en todo, hai que ir a ela co'a mais grande ledicia! Para loitar, para vencer, para c'un optimismo infinito facer sobre das ruínas da nosa patria, a nova, inmensa, prodigiosa Galicia que mora nas saudades dos nosos peitos.

¡Si —poeta amigo— os tempos son chegados!

(Esta conferencia tivo lugar na exposición de obras de Castelao, na Cruña, e publicóuse despóis, en "A Nosa Terra", o 1.º de abril do 1920.)

O GALEGO NA ESCOLA

Falei ja na "Nosa Terra" da necesidade de introducir o galego na escola. ¿Cómo pode facerse isto? Craro é que non temos que pensar en suplantar o castelao nin moito menos. O único a intentare debe ser que a nosa língua non fique totalmente relegada. O porvir dirá si isto abonda. O primeiro paso para que o galego apareza na escola ha de consistir en que o mestre non prohiba ós rapaces ou rapazas a espresión do pensamento espontáneo; é decir, na propia enxebre fala. ¡Cánto non se adiantaría pedagógicamente si tal se fixera en Galicia! Suprimir a formulación do pensar n'unha língua extraña é suprimir un dos impedimentos mais grandes para o pensar, ja que *pensar e verbe* van sempre íntimamente unidos. O mestre debe dar ainda outro paso. Cando seja totalmente preciso, como sucede no insino dos nenos que comenzan a frecuentar a escola, non deben evitar falar en galego anque o fale sômente como language auxiliar.

Mais o antes dito non basta. A educación estética da infancia e a sua educación lingüística requiren que levemos á escola a poesía, en gêral a literatura popular ou cuase popular, e a *cántiga* popular. Sería un traballo interesante facer unha *antología literaria e musical literaria* galega para a nosa escola que permitira realizar o proyeito que expoño. Estéticamente nada pode producir un efeuto mais grande que o arte nado da y-alma do pobo; lingüisticamente un galego puro e belo, depuraría a fala actual. Ademais deberíase facer escribir ós rapaces as poesías lidas ou cantadas e afacelos asin a empregar como língua escrita a sua propia.

Condición indispensable para o denantes exposto é que o mestre en Galicia seipa o galego e isto non abrangueráse verdadeiramente sinon exigindollo nas oposicións como unha materia do cuestionario e creando cadeiras de língua e literatura galega nas escolas Normaes.

Non se trata de ningunha grande asignatura; o que cobizo e sômente que a mestra ou mestre escriban ou falen correctamente a lingua do povo e coñezan o mais importante da sua literatura.

Repito o que outras veces dixen: non se trata aquí d'unha aspiración puramente sentimental. Trátase d'unha exigencia pedagógica e d'un aumento d'hourizonte do discípulo. Exigencia pedagógica, porque é preciso falar en galego para chegar â y-alma do neno galego, e aumento de potencialidade do discípulo, porque un galego bilingüe ten abertos ante si os países de lingua española e portuguesa e pol-
o mesmo é moito mais útil e eficaz para España.

Non podo pretender que meu plan lévese â práctica inmediata e totalmente. Precisamos ir facendo ensaios escollendo as localidades e a ocasión. Hay oje mestres que saben o galego e hay escolas normaes en que a introducción do seu ensino non se hacharía difícil. Lembrémonos ademais que existen en Galicia moitas escolas privadas, que non son do Estado, (un dos fenómenos mais interesantes da nosa vida educacional) e que n'estas encontraríamos un bon terreo para o galeguismo. Fai falla eiqui, como en todo traballo renovador, tacto, constancia e entusiasmo.

(Publicado en "A Nosa Terra" o 30 de decembro do 1917).

NOSOS PROBLEMAS EDUCATIVOS

I

Señoras e señores:

Vou a falarvos dunha clas de problemas que moito nos interesan. Mais denantes quixera indicarvos algo con respecto do galego literario, porque hay ja un galego literario a diferenza do galego vulgar. Unha língoa ten que ser ante todo un instrumento cultural, e pol-o tanto, n'un certo momento do seu desarrollo, tenderá a tomar unha forma sabia e gêral, e deixará aquela variedade, multiplicidade e incertitude que ten n'os labios do povo. A língoa literaria é mais lógica, mais regular qu-a vulgar; fai unha selección de formas e verbes da derradeira. Oje vemos surjir unha língoa galega cultural e científica que hay mui pouco tempo non existía. N'iste galego cultural, literario, é no que pretendo falarvos. Fan ben os poetas en seguir empregando n'os seus versos a língoa popular. Ja dixo o gran vate catalao Maragall como os dialectos se ageitaban para a poesía lírica. Mais a lingoa literaria é precisa pra outros fins da vida, taes como a ciencia, o comercio, e debemos traballar por ela. O que a nós agora nos pasa, pasou sempre a todos os pobos c'os seus lingoages. Por exemplo, a historia do povo e da língoa grega non nos mostra outra cousa. ¡E o pobo grego é o inventor da civilización! Como dí Sumner Maine: "Fora das forzas cegas da natureza, cousa ningunha se move no mundo que non seja grega no seu origen".

I I

Vou tratar d'espôr n'esta miña conferencia os nosos problemas educativos, pol-a singela razón de que preto do tempo en que teñamos que resolver por nós mesmos os asuntos da nosa región galega, é preciso que dispoñamos para os ditos problemas d'unha solución

precisa. Eu quero aportar así a miña contribución, por certo ben pequena, á obra de renascencia galaica.

Non esperedes de mín un discurso elocuente. Non sómente non conozo a retórica, senón que teño por ela unha gran antipatía por considerala un grave mal ibérico. Non, non veño facervos un discurso pomposo, en que combinando citas con anécdotas coñecidas, vos diga o que todos sabedes: que o noso insino é muy imperfecto. Tampouco veño a dar queixumes ao vento sobre nosa situación pedagógica. As queixas, como dí belamente Goethe pol-a boca d'un persoaxe no seu poema Herman e Dorotea, ante a catástrofe das guerras napoleónicas, non fan mais que aumentar o mal de que nos layamos, e non traen para as loitas remeio ningún. Señores, o tempo dos lamentos é pasado; o futuro, aínda o presente, é o tempo das grandes afirmacións, como vol-o mostra o espectáculo actual do mundo. Fálareivos con claridade, sen aparato, do que podemos todos unidos facer, do que debemos facer inmediatamente ou canto mais antes, pra renovar a nosa vida educacional. Tratarei de evitar a inútil retórica como dixer, si aínda que a defecto se me quer impôr, e demostrarvos cal é a tarefa e que a tarefa non é tan dura como parés.

Notemos que a importancia da educación é enorme. Os seus chamados fracasos son expresións pasaxeiras, de desesperanza. Non houbo corrente espiritual do mundo, nacional, social, relixiosa, que non tivera como consecuencia unha educación propia; que non traballase como por unha necesidade vital pol-a súa educación e insino. Hoje falaréi do fracaso da escola, e como esta levanta unha certa sospeita, adicarei ao problema dúas palabras. Dice-se que a escola fracasou porque non evitou a guerra mundial, porque non refinou d'abondo os sentimentos dos homes pra que a guerra non surgise. Mais de ningunha maneira pódese falar do fracaso da escola nen da educación, pois ninguén lle encomendou aquel fin pacifista nen ela por si podía ser factor determinante entre as moitas e fondas cousas que motivaron a guerra. Vejan en cambio os frecuentes actos d'heroísmo e sacrificio, vêjase o amplo entusiasmo por ideaes novos, e pensarásese con razón que non asistimos hoje a un fracaso da escola, senón a un triunfo. Hoje, mais que nunca a historia demostra que, nos grandes conflitos, os povos que triunfan son os que teñen unha superior educación e insino.

I I I

Como vou a falar do insino en gèral é necesario denantes de todo que teñamos unha idea do que é o mesmo. Dáse nas sociedades o

feito que, querendo transmitir ás generaci3ns futuras os bens culturaes, nasce a educaci3n. Seu fin non 3 outro, e a educaci3n 3 as3n no fondo o lume sagrado d'un pobo. A educaci3n comprende por unha parte a formaci3n g3ral do individuo, a escola 3 que 3l concorre nos primeiros anos da sua vida (escola primaria); por outra, a formaci3n profesional. Anque poida chocar esta divisi3n adm3t3mola sen explicaci3n algunha, porque sendo simple responde 3 noso presente plan. Na educaci3n profesional consideraremos, a dos mestres primarios, estudos t3cnicos, o Bachillerato, capitalmente como preparaci3n para Universidade, e a Universidade.

Non vos presento un plan total, como vedes, sen3n unha indicaci3n pra valermonos d'ela no estudo da realidade pedag3gica. Un consello vos dou: fujamos d'os plans grandes e esquem3ticos, volvamos nosos ollos sempre para a vida varia e m3ltiple! Presentes diante de n3s os feitos d'ela, pensemos en abranguer, en conseguir a nosa obra. Ben sabemos o que estes plans *enormes* deron na Espa3a; todos eles, con *Gaceta* ou sen ela, s3n conceron o positivo e real fracaso. Non creades por isto que eu quero aterme 3 ruda realidade; eu quero que sejamos guiados por ideias, ja que eu non desprecio a ideia; eu son un idealista. Mais hay duas cl3s de idealistas: uns viven puramente na ideia e non no mundo; viven nas nubes e son idealistas tolos. O outro idealismo ademite, craro, a ideia; quere el, por iso, que encha a realidade de maneira que n'ela brile e fulgure. O derradeiro idealismo debe ser o noso, porque 3 o fecundo!

I V

Conv3n agora, seguindo o noso esquema, que falemos da *escola primaria*. A aspiraci3n da escola debe ser transmitir canto hay de b3 na nosa raza e facer germolar canto hay de grande n'ela. A escola ped3moslle pois a raza na sua total integridade. Que todo, desde o l3r at3 o insino mais outo, f3gase pensando no porvir do noso povo, e lembr3ndose dos seus fins na humanidade! Mais para isto o primeiro a reformar son os m3todos que realmente constituen o n3cleo, o esencial da escola; non un procedimento que conv3n para realizar o fin da escola, porque a vida non esperta mais que en contacto co-a vida! Trocar un m3todo, un procedimento pol-o outro, 3 cambiar a pequena eficacia pedag3gica, pol-a grande eficacia pedag3gica. A tarefa 3 grande, mais non imposible, e fix3devos, esta ser3 a 3nica maneira de que da escola salla unha raza forte, baruda, reja, capaz d'engrandecer o noso povo.

¿Cómo pensar unha escola galega sen a língoa galega? A língoa é esencial á raza; co espírito d'esta debe penetrar n'a escola e levalo envolveito no seu seio. Mais non sómente por isto cobizamos que s'insine na nosa fala. Hay para ilo outros motivos. ¿Non é absurdo que hoje n'as escolas ruraes e nas mais das vilas falen os mestres ós discípulos en castelao onde os rapaciños coñecen-o, si o coñecen, como unha língoa estrangeira? Isto é o mesmo que insinar na Castela en portugués ou en catalao. A mais singela pedagogía di-nos qu'o mestre debe chegar c'as suas palabras ao fondo da alma do neno. ¿E cómo podese chegar con verbes estrangeiros e incomprendidos? Certamente non podemos pol-o d'hoje suplantar o castelao nen d'isto se trata. O que nos importa é que o galego non quede, non fique, totalmente relegado, e que se estime no seu actual verdadeiro valore. É decir: que se insine e sirva para insinar. No momento, para que a nosa fala entre na escola, fai falla sô que o mestre permita aos rapaces a expresión do seu pensamento na sua língoa, e que cando seja *inevitable*, como sucede co insino dos rapaces que encomenzan a frecuentar a escola, non tema empregar o galego como língoa auxiliar. Ademais, teñen de levare á escola a poesía e a música popular ou cuase popular, que non sô educará o senso estético do neno, senón que lle mostrará unha língoa bela e pura. Convirá tamén que os rapaces escriban as suas cántigas afacéndose diste xeito ao uso escrito do galego. Naturalmente que temos que exigir o coñecimento do idioma local ao mestre, e aspirar a que se decrete obrigatorio seu estudo n'as *escolas normaes*.

Fixémonos na grande importancia que ten o levar a poesía á escola toda; a educación está necesitada de beleza, pois é un dos grandes factores creadores do ideal, da inspiración na vida. Nosa poesía como ningunha removería e espertaría os espíritos; porque como ningunha cantou as aspiracións, as dôres e as ledicias do povo. ¡Cantas fermosas páginas hay n'ela sobre a dura sorte do emigrante, sobre a vida apacible e a labore do campo, sobre o mísero labrego, abafado, explotado pol os tiráns! Eu vos acredito que as nosas poesías, espalladas por aldeas e vilas, contribuirán d'unha maneira enorme ó rejurdir do noso povo.

Ainda que a escola non ten por misión a formación profesional, eiquí, como n'outros países, debemos por necesidade do momento introducir esta n'ela. Porque, qué será da nosa raza si a maioría dos seus membros non teñen un arma de loita na vida? Fagamos que a teñan, fagamos canto poidamos pol-a educación profesional do povo na escola, pol-a formación dos carpinteiros, ferreiros, labre-

gos. Cando isto se realice non irán os nosos probes emigrantes a sofriren dôres e males, loitando en notoria inferioridade n'outros países, pois homes que teñen patrias que lles insinaron o que precisaban venceráanos moitas veces na loita e obrigaráanos a acollérense aos traballos piores.

Quixera ainda eu que a escola fixera máis. Nosos campos están espiritualmente probes, e d'aquí nasce a súa probeza física, porque por eles non pasa grandiosamente rungindo o sopro de esprito. É preciso que circule por eles o batido espiritual da cultura. Conseguilo é unha misión da escola â que eu chamo a súa misión cultural. N'as escolas ruraes e n'as das pequenas vilas deben fundarse bibliotecas, de ser posible circulantes, onde os veciños atopen libros e jornaes para a súa lectura, ilustración e entreteñimento; deben organizarse conferencias sobr'os problemas agrarios e económicos do momento. O mestre ten de ser o conselleiro d'os galegos, d'os máis d'os galegos, en todas aquelas cuestiós que se refiran aos seus intereses e a súa cidadanía. Como el non poderá facer tanto como desejamos lle seja encarregado, buscará ajuda n'os discípulos mais adiantados e n'os viciños, facendo asin entrar na escola totalmente o povo. E lembrémonos que esta cooperación pol-a escola, pol-a educación, ten de ser gêral, e cobizamos ninguén seja alleo a ela e ao resto do insino. ¡Simples cidadaos, científicos, técnicos, todos deben, en canto poidan, pensar na grande escola da que depende o porvir do seu povo!

V

Nós, os que isto cobizamos, temos que erguermos a situación intelectual e económica d'os mestres para que poidan cumprir a súa misión. Comenzo pois falando da educación profesional pol-a formación d'os mestres chamados primarios. E un d'os mais grandes erros que se padecen é pensar qu'os mestres primarios teñen unha misión mais elemental, mais singela que cumprir qu'os universitarios ou qu'os secundarios. Pol-o que indiquei denantes a tarefa d'un mestre primario non é de ningunha maneira inferior â do profesor da Universidade. Aspiramos, pois, a darmos ao mestre primario unha preparación tan fonda como aos outros mestres, e enténdase, non a mesma, senon tan fonda, tan rica; orientada, craro, na dirección particular exigida pol-a diversa especialidade. As escolas normaes, pequenas e probes d'esprito por necesidade, pol-a súa natureza, porque n'elas respirase un estreito ambiente de clás, porque están limitadas pol-o estreito hourizonte histórico que preside desgraciadamen-

te á formación do mestre, non responden aos nosos propósitos. ¡Até os mais usados políticos declararon-as ineptas! Os mestres primarios deben formarse como os outros mestres na Facultade de Filosofía da Universidade, onde hacharán un traballo sólido, un hourizonte amplo e humano e unha maneira de romperen os actuaes e vellos prejuicios. Da dita Facultade de Filosofía a crearmos falarei mais adiante.

Non sômente hase de lamentar a situación na que dita esfera da actividade nacional entre nós se hacha; precísase remeiala e formar técnicos. O primeiro a facer para termos técnicos é simplemente crear o mesmo técnico. Asin se fixo n'os países n'este respeito mais afortunados, onde as escolas para ilo, pódese dicir, son cousa corrente. Lembrémonos que isto é unha necesidade real e positiva e que ou adiantamos o que se precisa na técnica ou morremos como nación. Lembrémonos tamén que o enorme factor da forza da Inglaterra, da Alemaña, dos Estados Unidos d'América é a técnica.

Temos entón d'organizar o noso insino técnico. Mais n'isto non nos esqueza o principio que ten de ser guía en calqueira organización. Non emprendiemos facendo grandes plans esquemáticos que a cousa ningunha responden e que por consiguiente non jurden. Ao contrario, encomencemos por chegarnos á terra, ás costumes, ás necesidades do momento, e-elaboremos despois sobre todo isto o noso verdadeiro insino técnico. É un deber noso darmos comenzo, canto denantes se poida, ao dito traballo para encher o valeiro na nosa vida, do que antes falei.

Nós non imos, por iso, a crear algo novo de todo, senón a fundar na Galicia o que n'outras partes ja nasceu. Si é certo que denantes que nada temos de ollar para o terreo, é tamén certo qu'unha idea de conjunto existirá desde o primeiro instante no noso esprito e que esta idea guiaranos na nosa obra. O que precisamos nós propôrnos é a creación d'un tecnicum, d'unha escola técnica en Galicia. O *técnico* comprenderá primeiramente o ensino elemental técnico, con cursos d'estudo que durarán pouco tempo e que permitirá formar rapidamente técnicos elementaes agrícolas e industriaes. Ademáis comprenderá o insino superior técnico, no que juntamos a profesión d'arquitecto e as diversas especialidades da enxeñeiría (enxeñeiros agrónomos, que hoje se forman na región agrícola mais estéril, nos arredores de Madrid, enxeñeiros de camiños, químicos e outros), tendo sempre en conta na organización d'os estudos as necesidades reaes do país, no momento actual. Porque todas as anteditas profe-

siós técnicas requiren unha especialización, unha orientazón regional. Por exemplo, non é o mesmo ser enxeñeiro agrónomo na Andalucía que selo na Galicia.

Cuestión delicadísima é a do profesorado, pois precisamos mestres totalmente modernos. Aínda que temos homes de excepcional valorem non son estes no maior número, de xeito que creio non debe pensarse n'un corpo de profesores vitalicios, si así podemos expresarnos. Moito máis preferible sería ter profesores por cada catro anos, podendo renovarse o seu contrato si as cousas van ben durante este tempo. O sistema que propono é empregado con éxito n'as Universidades d'América do Norte. Como o lector verá val a pena d'intentalo no noso país e precisamente n'unha institución educadora nova, pois as vellas non defenden quizais esta liberdade.

Preguntaredes: ¿en cal d'as vilas galegas vai crearse esta escola técnica? —Responderei eu a esta pregunta dicindo que non-o sei, porque pol-o d'hoje non pode saberse. Require a cuestión estudo d'as realidades do noso país no que se refire ao actual problema. E dito estudo non está aínda feito. Sô máis adiante poderemos concretar o noso plan.

A influencia que dito ensino técnico moderno terá na Galicia será enorme. Certamente trairá consigo unha época d'actividade industrial, e dicir, da que seja de todo adaptada ao noso país.

V I

Ocupareime agora d'os estudos universitarios e do Bachillerato. Primeiramente imos nos deter na reflexión sobre a preparación para a Universidade, o fin a que parez responder o noso Bachillerato. O que eiquí dígase terá valor para o seu objetivo de preparatorio de outras carreiras. O noso Bachillerato ten que sufrir aquelas reformas generaes que han de transformar todas as clás do insino. Por si mesmo padece un defeito grande: falla de método, falla de cohesión. Todo el háchase simbolizado n'os dous anos de latín e de francés que nen chegar poden para os rapaces aprenderen a traducir o texto lingüístico máis elemental, aillados entre outros anos de multitude de cousas que cando remata o bachiller os seus estudos esquecéronlle ja, tanto máis hoje que non hay reválida. O noso Bachillerato é unha mala copia do Bachillerato francés, pois ao copiar perdeu a continuidade d'estudios que aquel ten. Aos dous anos de latín de eiquí corresponden alí oito. Esto ja dávos unha idea do que eu en-

jergo por continuidade, cohesión e método. Consiste en que os estudos encomenzados no primeiro ano non se deixen, senón contiñúense até o derradeiro, único xeito de facelos útiles. Esta continuidade é a primeira medida a tomarmos para facer do Bachillerato un estudo fecundo. Algún día, non alongado, darei a coñecer o meu plan para ilo. A falla de continuidade é un defeito tamén dos nosos plans universitarios e d'os mais plans d'os nosos insinos; porque eles todos se basan n'unha concepción memorista e simplicista do ensinar e do aprender. N'eles se supón que ir insinando é ir enchendo un espírito, realmente enchéndolle a memoria de diversas asinaturas. Mais o saber é actividade e precisa, como toda actividade, do seu cultivo activo, productivo, para o seu desenvolvemento, cultivo n'as mais diferentes direccións. O que vai dito aquí con respecto da falla de método de continuidade no Bachillerato debe aproveitarse, pois, para os restantes plans d'as escolas técnicas, normas e universidades. Cando a continuidade se estableza no insino secundario aparecerán absurdos os exames, de todo xeito perturbadores, anuais e por asinaturas. É tanto o escrito sobre os exames, que non fai falla me eu deteña a criticalos; polo demais non tería tempo. Sostituí, pois, no meu plan, aos numerosos exames actuais, un examen único e final. Tampouco é isto novo. O sistema é europeo e háchase acreditado como bo na Alemaña, na Francia, na Inglaterra e n'outros países, onde as gentes até teñen dificultade para comprenderen o noso chinés sistema. A proba derradeira e única do bachiller será algunha cousa así como o actual *grado de bachiller*, naturalmente que ampliado; por exemplo, haberá que exigir a tradución a libro aberto d'as línguas que se aprendan e introducir exercicios prácticos.

Algunhas indicacións para rematar o tema do insino secundario. Fálase e exigese a división do Bachillerato en seccións, ao menos en dúas seccións: unha de ciencias e outra de letras. Eu non son partidario d'esta división, contra á que n'outros países, n'os que existe, xa se protesta, porque esnaquiza a bela unidade da cultura. Opóño-me tamén a que se suprima o estudo das línguas clásicas, tan proveitoso para o refinamento do espírito. Creio que pode armonizarse o estudo d'as línguas modernas c'ô das clásicas. Lembrémonos que n'outros países o Bachiller sai sabendo grego, latín e unha lingua viva, ou dúas línguas vivas e latín. Estimo que para obter bons resultados non debe prolongarse o Bachillerato, pois anos d'abondo ten d'estudo o escolar até rematar a súa carreira.

V I I

Agora pasamos ao estudo da Universidade, ou millor dito, ao da reforma e completación da nosa Universidade ja existente. A Universidade débíalle corresponder a formación profesional superior (aparte da súa misión xeral educadora). Motivos condicionados pol-a historia fan que á Universidade non lle corresponda hoje canto debía corresponderlle (por exemplo, a enxeñeiría). Mais isto non fai ao caso. A profesión, a carreira d'un home, pode ser, ou unha técnica, aplicar o saber, intervir no mundo da natureza ou do esprito coñecendo as súas leis (medicina, dereito, albeitaría, química industrial, pedagogía), ou o investigar mesmo e, pol-o tanto, a produción da ciencia (profesión d'investigador). D'eiquí dous grupos de facultades: as técnicas, que hoje son dereito, medicina e farmacia, e as teóricas ou as actuaes de ciencias e letras. Falaremos d'as derradeiras considerandoas conjuntamente, pois a facultade que traballa na ciencia pura (Matemática, Física, Química, Ciencias descritivas da natureza, Filología, Filosofía, etcétera), que se ocupa da pura investigación, chamarémolle facultade de Filosofía lembrándonos do antigo termo grego Filosofía (ciencia total). Non faremos nada novo, pois está constituída e eisi se nomea na Alemaña. A dita facultade comprenderá as dúas de ciencias e letras que son tamén ciencias. Esta facultade de Filosofía, que injustamente non temos, é preciso creala. Vejamos algunhas das suas características que ha de ter.

Diráseme: ¿para qué juntar as dúas facultades (de letras e ciencias) d'estudos tan pouco semellantes? Responderei eu: para que poidase crear grupos homogéneos d'estudo e deixar ao estudante unha máxima liberdade, precisa en toda evolución mental. No día d'hoje nada de ditos grupos existe. Un geógrafo nen sabe Geología, nen comprende de feito unha parola d'Antropología, nen de ciencias naturais! Seu estudo é sômente literario; é dicir, non é un geógrafo. Un filósofo non poder ser da mesma maneira mais que un retórico, ja que sendo a Filosofía a reflexión sobr'o saber e a vida, ignora toda ciencia as mais das veces, dadas as condicións n'as que lle pon a Universidade a vida. Por outra parte toda educación filosófica falla ao físico, ao naturalista; de maneira que as suas producións serán sempre probes e limitadas no hourizonte intelectual. Toda outra cousa sucede co sistema alemán ou francés, onde o alumno escolle libre-

mente unhas cantas asignaturas, onde traballa desde o punto de vista d'unha especialidade n'os anos d'a súa vida universitaria. N'esta facultade de Filosofía craro é que temos de crear a cadeira de lingua e literatura galaico-portuguesa.

Na facultade de Filosofía o exame será único: unha proba derradeira que nos deixe saber si o estudante é capaz de ser un investigador. Isto non pode demostrarse mais que investigando e mostrando que se coñecen os meios precisos d'investigación para ilo non recitando (sistema d'hoje) asignaturas. Para dito exame fará falla ter feito un traballo sobre un tema d'unha d'as asignaturas do grupo (tese) e coñecer os meios d'investigación e fundamentos d'as asignaturas do grupo. Poderá este considerarse composto de tres asignaturas: unha capital e dúas accesorias afis â primeira (sistema alemão). Ao título asin conseguido chamaremos Doutorado.

A Facultade de Filosofía cumpre aínda, e acaille cumprir, outra misión: a de formar os mestres secundarios e universitarios. Hoje cousa ningunha se fai na España pol-a preparación do profesorado e unha misión tan trascendental exige que teñamos algún interés por ela. Precísase, pois, organizarmos a formación pedagógica d'os mestres como se fai n'as Universidades de Europa. O que fai falla son cursos d'estudios e traballos prácticos. Ao fin d'un certo tempo de labore obterá o candidato ao profesorado o título de *licenciado en pedagogía*.

Non fai falla insistire en que a Universidade, como a Facultade de Filosofía, ten de transformarse respecto d'os seus métodos, porque a ser *científico* ou *técnico* non se adprende máis que facendo ciencia, ou practicando a técnica, e non retendo na memoria librotos para recitalos despois. Fan falla os laboratorios, as bibliotecas, os traballos prácticos, e denantes de todos, os homes novos capaces de métodos novos.

Iste é en resume o meu plan d'unha Universidade forte, cheia de saúde, sen verbalismo e sen pedantería, que no canto de encher o país de titulados inutis (o que hoje sai de valor é pol-o seu talento e a pesar d'os métodos) chegaría a ser a gloria da Galicia e un factor d'a súa prosperidade e riqueza.

O meu escepticismo con respecto âs reformas feitas *por decreto*, o meu idealismo práctico, lévanme a eu pensare que, senón podemos crear de novo a Universidade, podemos ao menos facer nascer d'un geito vital e verdadeiro a nosa Facultade de Filosofía (ou seja de ciencias e de letras). Non temos de encomenzar c'un decreto creán-

doa, hase de emprincipiar c'un ensaio de facultade. ¿Como pódese facer isto? Reunindo a os homes adicados á investigación e ao saber da nosa terra e donándolles medios de traballo, deixándoos que según certo plan organicen cursos e conferencias e facendo así un Instituto científico galego, un verdadeiro Instituto científico galego. Cando dito Instituto se afirmase, cando as súas produccións prometeran bon camiño, convertiríamolo n'unha Facultade de Filosofía.

V I I I

Até agora (agás da escola primaria) non falei do insino e da educación da muller. Non podía faltar eu ás tradicións da raza galaica deixando-o relegado. Porque iste é un d'os mais grandes erros de España que, sacando a ja citada escola primaria e as escolas normaes, nada fixo por ilo. O abandono da cultura da dona non é sô unha falla, senón tamén unha injusticia. Quixera que vos lembrádeses d'un proverbio inglés que dí: "A man que fía na roca e arrola o berce, goberna o mundo." N'il se exagera; mais tamén se expón unha gran verdade: *a importancia social da muller*. Na Galicia hay unha fonda tradición de respecto e de veneración pol-a tarefa social da muller. É de necesidade que dita calada tendencia dea un resultado positivo. Non poderá ser d'outro xeito na terra que atopou súa cantora na inmortal Rosalía de Castro, a quen todos os galegos rendimos un verdadeiro culto. Aínda máis; quedaremos retardados na historia do mundo senón nos preocupamos da educación femenina. Denantes de reventar a guerra europea o interese pol-a educación femenina aumentaba de maneira notabre n'os mais grandes países. A guerra trouxo unha modificación fonda na concepción da misión social da muller e agudizou aquel problema. Proba d'ilo é o ocorrido na Inglaterra onde, desaparecendo unha vella e obstinada oposición, as Cámaras concederon o dereito ao voto ás donas. Poderán algúns doerse de tales feitos, poderán algúns sentir saudades pol-a época na que a muller influía n'os destinos do mundo cuase samente c'as verbes garimosas de nai e esposa ou con obras de bondade. C'a historia non valen saudades! Estemos na realidade presente e pensemos que o problema do feminismo, ja pranteado por Platón, é un problema de momento para o que hay que prepararnos e que a función social da muller váise a ampliar enormemente.

¿Cómo satisfacer as necesidades da educación da muller? En Madrid (residencia para señoritas, da Junta para ampliación d'estudios) e-en Barcelona (Instituto para a educación da muller, da Mancomu-

nidade) téñse atacado en parte o problema. Teremos nós que seguir un camiño análogo. Creemos, pois, un, varios Institutos para o insino feminino que corresponda a todas as exigencias pedagóxicas modernas. N'el ofreceráse ás mulleres a millor educación gèral posible e daráselle a preparación para cantas profesíons poidan desempeñar. Non se trata d'unha Universidade feminina que non creyo faga falla. Nen na Francia nen na Alemaña existen; alí estudan as mulleres n'as Universidades d'os homes, si así se pode falar. Trátase d'unha institución que veña a servir de base para a educación gèral e, en certo modo, profesional da muller, algo certamente transitorio que nos deixe libres as máns para posteriores e millores reformas. Ja dixen que a posición social da muller está rápidamente cambiando na Europa, pol-o que temos que conservar un geito expectativo e fundar escolas superiores femininas que poidan evolucionar n'os sentidos máis diversos. Porque ademáis, canto máis flexible e elástica é unha institución, máis útil resultará.

I X

Vimos no anteriormente exposto como é preciso un estudo da realidade, como si se ha de facer algo de proveito pol-a educación na Galicia ten que partir o impulso d'unha iniciativa que nasza aquí mesmo e non en remotas e alleas vilas. Todo isto exige que se creen entre nós organismos encargados de estudar os problemas educativos da nosa terra; organismos que comenzando pol-a iniciativa individual rematen por ser oficiaes. Lembrémonos sempre do carácter experimental que n'un comenzo deben ter taes institucións. ¡Cánto de novo e d'interesante surgirá o día en que iste noso proyeito se realice e se estuden as realidades pedagóxicas do noso pobo e sobr'elas se eleve un cúmulo de eficaces reformas!

X

Moitos problemas fican por tratar, mais para agora abóndanos co-o dito. Sômente ocupareime ainda d'as características da nova educación galega e da súa relación co-o language.

Platón, para salvar â Grecia, que afondaba na decadencia, no seu grandioso diálogo a "República" ou "O estado", esperaba todo d'unha nova educación. Fichte, moitos séculos despois, no meio da crisis d'as guerras napoleónicas, n'os seus patrióticos discursos â nación alemana, esperaba d'unha nova educación a renovación da vida do seu

país. Esta perdurante preocupación d'os grandes pensadores móstranos como o progreso e a adaptación ao tempo d'unha educación é esencial ao progreso e vitalidade d'un povo. Nós, da mesma maneira, esperamos d'unha nova educación a renascenza do povo galego.

¿Cáles son as características d'esta nova educación? Foron ja espostos en parte na ocasión en cada un dos problemas que nos ocuparon. Agora convén expol-os en unidade. Cobizamos c'a nosa educación espertar e cultivar todas as posibilidades da raza; é dicir, a nosa educación será: a) unha educación de vida, de iniciativa e de persoalidade. Canto máis fortes máis persoales, máis capaces de iniciativa os individuos son, máis fácil é que trunfen no mundo. Pol-o tanto non será unha educación mecánica, libresca e pasiva. Pensaremos sempre b) na acción onde sô se forma a persoa na súa maor potencialidade; sô producindo se vive e sô vivindo se adprende a vivir. Non se me diga que o neno non pode producir; todos podemos crear desde o neno de escola até o máis profundo matemático. Este é un feito de Psicología. Nosa educación si é vital será c) fonda, radical, terá ante sí a total vida do individuo; non será como a actual, superficial e fraccionaria, que se figura todo está feito cando se graban a un rapaz na memoria catro coñecimentos e catro hábitos. Nosa educación será d) ideal, esencialmente idealista, porque sen ideal a vida perde o seu valore, esmorece e morre. A exigencia d'unha tal educación existe hoje en todos os países e en algús háchase en parte realizada. Non podemos ficar retardados. Sô esta educación será capaz de transformar o estado lamentable da nosa juventude, sô esta educación creará generaciós cheias de ideal, barudas, que traballen pol-a prosperidade da súa terra, pol-a sua liberación e os grandes ideaes da humanidade. D'ela surgirá a riqueza da industria, o comercio florecente, a agricultura no seu máximo esplendore, nosa mariña cruzando os mares que sempre foron nosos, nosa cultura iluminando o mundo, noso nome en todas partes respetado! Glosando unhas palabras de Goethe direi que ela fará surgir "N'unha terra próspera un povo libre e grande". —Por ela debemos loitar todos para realizala, obreiros, capitalistas, artistas, intelectuaes, homes de todas as ideologías políticas, ja que d'ela nascerá a nosa esperanza d'un porvir glorioso.

X I

Ja vimos que o galego introduciríase na escola e de qué maneira; vimos tamén que n'a nosa facultade de Filosofía haberá unha ca-

deira de lingua e literatura galaico-portuguesa. Creio conveñente que para obter o grado de Doctor, si esta materia se exige, que as teses se escriban en língoa galega. N'o insino secundario pode combinarse mui ben o traballo do castelao co-o traballo do galego. Tamén recordarei agora que debe insinarse o galego aos técnicos, pois precisan del como é evidente, na vida práctica.

Dirán quizaes algunhas gentes ¿Por qué esta obsesión do galego? Endejamais fatigareime de espor os motivos, as razóns de por qué o noso problema lingüístico é de suma importancia. O primeiro motivo é que a língoa é un anaco da nosa alma colectiva, do que ningunha lei humana poderá obrigar a desprendernos. O segundo motivo é que a división lingüística trai consigo unha división cultural perigosa na Galicia. Cinco sextas partes d'os galegos falan galego e sô unha sexta parte castelao, ou millor, unha cousa que as máis d'as veces sômente con aproximación pode chamarse castelao. Entre as dúas clas de poboación lingüística existe unha división fondísima, cuase un abismo, que é preciso desfacer. E isto non pode abranguerse practicamente mais que falando o galego, aprendendo e usando habitualmente o galego, a sexta parte da poboación que é a que representa a cultura superior ou, ao menos, pretende e pode representala. Sô asín a cultura actual penetrará até os máis alongados currunchos da nosa terra e surgirá unha moderna e reja cultura galega. Aínda hai outro motivo para o cultivo e afirmación da nosa língoa. O galego, pol-a súa somellanza co-o portugués, é un instrumento de comunicación internacional que â España enteira convén cultivar e conservar. Un galego bilingüe ten mais probabilidades d'éxito no mundo que un galego que non coñeza máis qu'o castelao, porque aquel ten abertos â súa actividade o mundo portugués (Portugal, súas colonias e o Brasil) e o mundo da língoa casteláa, e o derradeiro sômente o mundo de language castelao. Chámasenos âs veces egoístas e antihumanitarios. Precisamente somos o contrario, pois non sômente nos opômos a que se prive a alguén do seu dereito d'espresión na sua propia fala, é dicir, a unha violación da humanidade no individuo, senón que tamén preconizamos para a nosa terra a renascenza d'unha língoa que a deixará entrar en relación co-a humanidade, c'os pobos que a integran, d'os máis diversos modos. Aínda pol-a semellanza do galego co-o portugués podemos servir â España e â humanidade n'outra forma: traballando pol-a intelixencia d'España e Portugal para formaren os dous estados unha grande Iberia. A importancia d'isto é enorme si se considera que sô pol-as sucesivas confederacións nacionais chegaráse â paz perpetua. Primeiro uniránse en confederacións

os povos mais afís; despois estas confederaciós entre sí. Mais de ningunha maneira faráse a futura confederación ibérica sen unha Galicia totalmente galega, e isto quer dicir falando galego, ja que a língua é esencial á súa persoalidade. A razón é qu'unha Galicia autónoma, dona de si, disipará os receios da absorción castelanista que Portugal sintiu sempre e sinte justificadamente, motivo do seu distanciamento de nós. A Galicia, pois, si é fiel a si mesma, estálle reservado, pol-a súa língua e pol-a súa historia, tan portuguesas como españolas, face-la unión Ibérica. Unión que, indico ao pasar, exige tamén na España mesma un réxime gèral federal. (*)

Temos, pois, que considerar con seriedade o problema lingüístico. A nosa fala non ten de ser sô un meio para falarmos aos labregos, aínda que isto é dinísimo si se lles fala de libertade para espertalos e facelos libres. A nosa fala ten que chegar a expresar a infinida riqueza da nosa alma galega e ten que encher aquela misión internacional de relacións c'os países de língua portuguesa, misión que denantes cobizamos para Galicia. O que quer dicir que o lúguage galaico ten de convertirse n'un exquisito e refinado admirable meio de cultura, instrumento espiritual. É denantes de todo preciso que todos os galegos falen e escriban o galego como saiban e como poidan. Mais isto non abonda; é preciso despois qu'o falen e o escriban á perfeición. A douta Academia Galega fixo moito por este idioma refinado, si se considera o ambiente pouco favorable para un renacemento lingüístico que tivo até hay algús anos. Sobre todo débemoslle a conservación da nosa antiga ortografía, á que deu valore oficial, desgraciadamente aínda non recoñecido. É preciso traballar pois pol-a exquisitez, pol-a depuración da língua. N'este traballo teremos un grande auxilio no portugués, tan somellante en todo á nosa fala, e que posee un inmenso desenvolvemento literario. Débese entón por

(*) De un artículo inédito de Viqueira sobre Portugal:

"Siendo profundamente diferentes el espíritu portugués del español sería preciso hallar un tránsito entre ellos, un medio de comunicación. Dicho tránsito mediador lo constituye una región de España: Galicia, que en su historia, lengua y raza ofrece grandes afinidades con Portugal y en su vida presente es plenamente española. Mas para ello se necesitaría cultivar el espíritu gallego y abandonar el centralismo que corroe España. Desde aquí hago un llamamiento, pues, a la juventud gallega para intentar dicha obra de simpatía internacional."

Y en el artículo "Novos poetas de Portugal" (Vid. "A Nosa Terra", 25 de julio de 1919) decía Viqueira: "Galegos, sejamos conscientes da nosa importancia para a futura fraternal Iberia, e tan perto de Portugal e das outras culturas peninsulares, traballemos pol-a irmandade de todas elas". (Nota dos editores da obra *Ensayos y poesías* citada.)

isto recomendar aos galegos que lean canto poidan a literatura portuguesa e aínda que escriban o portugués, o que sempre lles será de proveito. Moitos traballos han de realizarse para examinar qué formas son válidas e caes han de introducirse ou renovarse. Por exemplo: ¿hase de dicir *juizo* ou *juicio*, *nazón* ou *nación*? A segunda forma é a máis popular, a primeira en troques parece ser máis enxebre. Na nosa terra temos diversas pronunciacións. ¿Diremos *corazón* ou *Igualmente* teremos que ocuparnos da fonética que é válida, porque *coraçón*, ou *corasón*? Tamén aquí a primeira forma predomina e a segunda é sen dúbida a máis galega. Precisamos do mesmo xeito estudos sobre a sintaxis, sobre a maneira peculiar de formarmos as frases, que vai tan perdida. E derradeiramente temos forzosamente que reformar a ortografía. Hoje existen tres ortografías galegas. Unha de elas é fonética; esta ten o inconveniente de que en Galicia hay moitas fonéticas, algunhas aínda descoñecidas, e que nos aílla do resto do mundo, sobre todo do portugués, pois nen iste nen ningunha outra lingua escríbese hoje fonéticamente. Deixando a un lado esta, temos aínda dúas ortografías: a vulgar, usada por Rosalía Castro, Carvajal é hoje usualmente, e a académica ou etimológica, admitida sabiamente pol-a Academia Galega, empregada por Pondal e, en gèral, pol-os eruditos. A diferenza entre as dúas é pequena, e consiste en que na vulgar non se usan o *g* e o *j* no sonido suave e si sómente *x*, e na académica o *g* e o *j* teñen seu lugar como sonidos suaves. Exemplos: escríbese na ortografía vulgar *xa* e na etimológica *ja*; na vulgar *surxir*, na etimológica *surgir*. De estas dúas a que temos que admitir é a etimológica, e isto pol-os seguintes motivos: a) é etimológica; b) foi a nosa sempre e con ela están escritas cousas tan belas com'as cantigas do Rey Alfonso; c) é a mesma que a portuguesa e pol-o tanto posibilita as relacións lingüísticas entre os dous povos (Galicia e Portugal); d) coincide co-as d'as restantes l'nguas neolatinas (francés, italiano). Alguén dirame què difícil. Responderei dicindo què mui útil e que val a pena de adprendela. Mais difícil é a ortografía inglesa (sen regras) e emprégana moitos millós d'homes. Para quen coñeza o portugués, o francés, o italiano ou o latín, a nosa ortografía etimológica non será difícil. De todos xeitos é custión de quince días ou un mes de traballo. A millor maneira de adprendela é non querer escribir con outra. Non podó aquí dar regras determinadas para ela e quizáis non existan, mais presentovos algús principios que ajudaravos grandemente. Ditos principios son estes:

I. Sustitui cando é debido ao *x* o *j* diante de *a*, *o*, *u* (*ja*, *jornal*, *juramento*) e tamén diante de *e*, *i* aínda que diante d'estes pódese

escribir o *g* (*géral, gionllos*). Escríbese *g* diante do *e, i* cando se acostuma a facel-o en castelao ou millor en portugués.

II. O *x* escríbese moitas veces, podendo a práctica sômente mostrarnos a boa ortografía. (*Xastre, axexar, paxaro*). Mais n'este caso, aínda fago notar que o *x* corresponde en castelao a un *s* ou *c* ou un *ch*, e en portugués a dobre *s* (*ss*). Nos primeiros exemplos corresponden respetivamente: *Xastre* a *sastre*, *axexar* a *acechar* e *paxaro* ao portugués *passaro*. Hay casos en que se pode dar unha regra fixa ou aproximada para o uso d'o *x*. Vejamolos:

1 Escríbese *sempre* o *x* nos tempos verbaes como:

- a) fixo, fixese, fixera.
- b) puxo, puxere, puxera.
- c) trouxo, trouxere, trouxera.

2 Escríbese o *x* moitas veces despóis d'os diptongos *ai, ei*:

- a) despois de *ai*, faixa, caixa, refaixo, baixo.
- b) despois de *ei*, deixar, queixarse, carqueixa, queixo.

Non se esqueza que despóis de estos diptongos pode haber o *j*.

III. O *x* ten tamén o sonido castelao *x=cs*: cereija, beijo. Sempre diante de consonante (*expor*) e de *i* (*sintaxis*). Moitas veces nos encoenzos en *ex* (*experimento, examen*).

IV. Cando haja dúbida consúltese un bon diccionario galego (lástima o da Academia non estea rematado) ou un bon diccionario portugués.

Insisto moito n'isto da ortografía, porque ela terá unida â purificación da lingua unha virtude mágica: *fará da nosa fala campesi-
na, aillada e probe, unha lingua universal, de valore internacional e
instrumento da cultura. Ademáis capacitará a todos os galegos para
lêren o portugués*, o que, dígase o que se queira, hoje non poden facer.

X I I

Quero agora resumir en poucos verbes o que podemos chamar os puntos de vista capitaes da miña conferencia. Arredor d'iles pódese ir ordenando todo o exposto e, pol-o tanto, son momentos máximos d'orientación. Meu interese por adaptarme â realidade obrigoume a espallar os asuntos. Máis val paseiarnos pol-o mundo d'os feitos con-

cretos para elervarnos despois ás abstraccións, que encomenzar por éstos que soos nada dín. Agora chega o instante, entón, de resumir en certo modo o que arelamos e nos propomos; isto é:

1) Desejamos como n'outras cousas, tamén no insino, a descentralización. E cobizamos que os galegos encomencen de seu e por sí o estudo dos seus problemas educativos.

2) É preciso crear na Galicia unha *escuela técnica*, respondendo a todas as necesidades reás do momento e do país e verdadeiramente moderna.

3) Si se pensa facer unha Universidade completa en Santiago, *como se debe facer*, non hay que perdel-o tempo con decretos centralistas, senón desde o noso país poñer as bases para unha Universidade galega que na súa organización recolla canto hay de bon n'as Universidades do mundo. Dita Universidade completa é preciso se cree *canto antes se poida*.

4) Non se pode esquecer o problema da educación femenina e cobizamos a inmediata creación de modernas escolas secundarias e superiores para o insino da muller.

5) Precísase reformar os métodos de insino. Pol-o tanto, entendemos que é deber noso facer canto se requira, cantos sacrificios se nos pidan, por termos un excelente profesorado e pol-a preparación pedagógica de dito profesorado de todos os grados.

6) Exigimos que o galego, que ten unha extraordinaria importancia para España enteira, atope seu debido lugar no insino e non seja absurdamente relegado.

X I I I

Na miña conferencia, envoltas n'os proxectos que expoño, hay certamente críticas, quizais acerbas. Non intento con elas ir contra ninguén, nen atacar con elas a ningunha persoalidade determinada, senón espertar en todos os meus compatriotas un entusiasmo renovador pol-os problemas educativos. Sen dúbida teremos que facer moitos sacrificios persoal e coeitivamente para chegarmos á creación do noso insino, sacrificios qu'o meu ver, faránse con gusto; porque son no proveito da nosa patria á que todos tan fondamente amamos. Que ninguén pois veja n'as miñas palabras animosidade contra íl; que ao contrario fagan nascer un desejo ardente de traballar pol-o renacemento galego.

Hoje máis que nunca temos de unirnos, hoje máis que nunca temos d'esquecer as discordias que separan aos cidadás. As mais grandes nacións do mundo móstrannos na actualidade que a nova fase da política nacional parez ser de colaboración de todas as diferentes correntes políticas, d'os diferentes partidos, na obra común do ben da patria. Galegos, adprendamos d'elas para facermos unha Galicia grande da que precisa unha España grande.

Nós, galegos, como toda nación, temos unha misión que cumprir. Temos que crear n'estas verdecenas costas atlánticas unha nova cultura ibérica, da que depende o porvir d'Iberia mesma. Nós representaremos unha *civilización céltica* do sur (próxima ás actúas civilizacións célticas europeas), de grandísima exquisitez e que deixará se integren as dúas existentes culturas ibéricas (a portuguesa e a española) así como éstas c'as culturas do centro e norte d'Europa.

Dixen.

(Esta conferencia foi lida na Irmandade da Fala da Cruña e publicóuse despóis en "A Nosa Terra", número do 30 de marzo do 1918 e seguintes.)

DA RENASCENCIA LINGÜÍSTICA

I

¡Para os tempos novos fala nova! O galego é algo que se fai, que se crea, non algo feito. Mais pra facel-o hay que coñecer as suas *posibilidades* actuaes (a sua gramática) e as suas posibilidades futuras en germe n'as actuaes (o seu dinamismo).

II

Gramática Galega temo-la. A de Saco de Arce, aínda que vella, é aproveitable. *Ademais temos* as gramáticas portuguesas, que moito nos poden ensinar. E o mesmo digo d'os dicionarios.—E que os novos fagan novas gramáticas e dicionarios novos!

III

Canto ao léxico, as verbas e a súa pureza, quero facer que se enserga que non debemos de atermos á realidade lingüística d'hoge, sobre todo a impura d'as vilas. Leamos os textos antigos e clásicos. Vede, por exemplo: uns escriben *conocer*, outros *conecer*, na gramática de Saco de Arce e en Sarmiento atopamos a verdadeira forma: *coñecer*. E así sempre; ou nos textos ou nas referencias a ilés acharedes as formas puras. Senon ide buscal-as ao portugués.

IV

Eu escribo os pluraes galegos, n'os casos correspondentes, en *aes* e non en *as*. Porque: 1) É a forma mais prosima ó portugués e ajuda a mais ser comprendida a nosa lingua. 2) É a forma que existiu ate

o século XV no que alterna con os pluraes *as* (así p. ex., *sinais* e *sinás* usaronse ao mesmo tempo). 3) Oradores de fonética, de pronuncia pura (por ex., o meu amigo Peña Novo) tende a pronunciar os pruraes á portuguesa; así dín *sinais*, escrito *sinaes*. Esto penso eu que é a pronuncia futura. Cada un pronuncie como queira! (*)

V

Mui ben dí meu amigo Correa Calderón: temos que crear o galego do noso século! Eu engado: o galego integralmente, no seu léxico, na sua gramática, na sua pronuncia. Esta pronuncia ou dición nosa ten de ser o selo d'os galegos escolleitos. Debemos, non so pronunciar millor, senon darnos unha maior riqueza fonética no galego. ¡E isto pode ser! Do século XV ao XVI cambiou totalmente a fonética do castelán, aínda que os gramáticos académicos favorecian a conservación d'antiga pronuncia. ¡Liberemonos da fonética casteláa e depuremos a nosa!

V I

¿Qué quer decir vellos ou novos? Non os que teñen poucos e moitos anos, senon os jóvenes d'alma e os vellos d'esprito. Hai homes de vinte anos que son vellísimos, e vellos de oitenta que son aínda valentes rapaces!

(*) O que sigue é unha nota de Viqueira á traducción galega do seu artigo *Ser o no ser* publicada en "A Nosa Terra" o 15 de xuño do 1919:

Os pluraes en *aes* como *universaes* teñen duas pronunciacións en galego que eu escribo d'esta única maneira. Podense pronunciar rematando en *as*; p. ex. *universás*. Ou podense pronunciar terminando aproximadamente, en *ais*; p. ej. *universais*. Do primeiro plural nada hei de dicir. O segundo (aínda que se negue) existe, como o proban os seguintes versos de Rosalía. (*Follas novas*):

Que s'el me chama sin parar eu teño
unhas ansias *mortais* d'apousar n'el!

D'os trinos *matinais* dos paxariños.

Os meus lectores poden pois pronunciar os pluraes en *aes* en *as* ou en *ais*. Eu prefiro a segunda forma como máis melodiosa, máis antiga e máis literaria. A forma ortográfica *aes* é útil pol-a sua somellanza co'o portugués. Ao meu ver non abonda oubir falar os labregos para escribirmos galego, senon que fai falla estudar os clásicos medioevaes e posteriores. O galego para facerse lingua eulta ten que transformarse.

V I I

¿Que non temos clásicos galegos? Fagamos nosos os clásicos portugueses. Sobre todo Camoens pode ser o noso mestre!

V I I I

A ortografía etimológica debe se-la nosa. Nos é preciso estudala ¿Cómo? Aprendendo a escribir en portugués. Nós, galegos *futuristas*, temos de expresarnos indiferentemente en hespañol, galego, portugués e inglés. Estas catro línguas han-se d'ensinar na escola primaria. ¿Estravagancia? ¡Non! Fáise en Bélgica, en Suiza e outros países!

(Publicado en "A Nosa Terra" o 6 de xaneiro do 1919.)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF THE HISTORY OF ARTS
AND ARCHITECTURE

ARTS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF THE HISTORY OF ARTS
AND ARCHITECTURE
ARTS

POESIAS

FOUR

O MEU LAR

O vento bate nas janelas,
o vento mail-a auga.
¡Que ben que s'está en tí,
miña casiña amada!
Enxamios de sorrisas
tes, ledas, craras;
un mui doce lume d'agarimo
e paz santa.
¿Es pobre? Non certo, qu'en ti fixo
Amor sua morada,
o antigo deus que purifica
as nosas almas!

.
O vento bate nas janelas,
o vento mail-a auga.
¡Que ben que s'está en tí,
miña casiña amada!

A Cruña, 1918-1919.

(De *Ensayos y poesías*, páx. 183.)

L O N G E

I

¡Meu doce ben, meu lindo amor,
longe de tí que triste estou!
Ou, paxariños, alen dos montes
que camiñades, bos voadores,
eu ben quixera convosco ir
ao pe d'aquela que pensa en mín!
—Mais que aquí fico!— Si alá cantardes,
decí que morro de soidades
nos vosos trinos enmeigadores,
longe, mui longe!

I I

S'eu fose vento, iría
alén e sempre alén,
as serras pasaría
e os vales tamén.
E cando alá chegara,
onde está meu amor,
ser a brís me deixara
da primaveira en flor.
Soave, os lindos cabelos
en torno a seu movera,
n'os seus ollos tan belos
néctar n'amor bebera,
bicaralle as fazulas delicadas
cal vento bica as rosas suas amadas!

I I I

S'esta cabeza cansa miña
deito
sobre o teu peito
—¡Ou queridiña!—
o mundo dá en sorrir, é d'alegría
mais refulgente o día!

Se os beizos teus, d'aquela, dín dozura,
entón
sinto qu'eu son
—¡Ou gran ventura!—
soberbamente grande e forte
no misterio da vida e no da morte.

(De *Ensayos y poesías*, páx. 187.)

O MEU CASTELO

De ouro e brillante pedrería
acugulado,
eu fixen un castelo, no que vivo
agachado!

N'el soño, n'el levo unha existencia
sobrehumana,
amiga d'as estrelas que tremelen
na bóveda uraniana.

N'el canta miña alma os meus amores
qu'alumean meu mundo,
cantiga qu'atopa no universo
eco profundo.

Non quero m'espertar. No meu castelo
misterioso e forte,
soñarei hastra que a min chegares
ou, negra morte!

(De *Ensayos y poesías*, páx. 191.)

MALENCONÍA

A tarde ven, toda malenconia,
a luz esvaise pol-o ar diáfano,
ouro divino as ponlas tecen
do piñeiral lonjano.

Miñ'alma, ou, como ela é triste,
sintindo a vida latejar en sí,
querendo ser con plenitú d'esencia
n'un eterno vivir!

E vagamente espertan os desejos
de loitar cal os héroes que foron.
Emergen do meu peito apaixonado
os enxamios d'os soños.

Vaise ja pôr o sol, silencio mudo.
Noite benta, tí sejas p'ra vencer!
O vento canta o trunfo perdurante.
Ou trunfo, ¿tamén t'eu cantarei?

(De *Ensayos y poesías*, páx. 193.)

CHEGOU O OUTONO...

Chegou o outono; brétemas sorrindo
e luz de lua, amiga das saudades!

Nun vello idioma, sen palabras,
falo c'as cousas amistosamente.

Néboa, serás a miña favorita
entre total-as fadas que agachadas
moran nas furnas e n'os ríos,
pois teces sutilmente unha imagen
do velo inmenso que envolve a nosa vida
e do cal, a través, longe, o misterio
nos atrae e nos chama dooroso,
habitante das têbras do transmundo.

Apariencias de Deus, teofanias
irmans das arbores, das néboas e dos montes
dos mares e da fonte runxidora,
apenas se sabemos de nós mesmos,
se sabemos de vós, meus irmanciños!
Mais, ouh miña alma, si tí cantas
como canta a laberca voadora,
enchendo de ledicia as queiroíñas
que reventan en amorosas flores,
¿para qué do saber o seu tormento?
¿Por qué non acougar, ouh meu espírito,
co'a música divina do universo
que en mín ecoa maravillosamente?
As indecisas formas que proyeita
o luar irradiando pol-o bosque
cando de noite vagas indeciso,

non abundan para te orientares?
Son os medos, gigantes que das têbras
xurden, e as criaturas feiticeiras,
bailando en rodas silenciosas,
sombras, de sombra de arboredo,
e tí a través atopas teu camiño!
Sé o asceta da música sublime!
O saber non é van, tamén é música,
sombra que en nós proyeita o universo,
rumor ultraceleste das esferas
que desce a tí en longos remuíños
d'armonía e de côr e de perfumes!

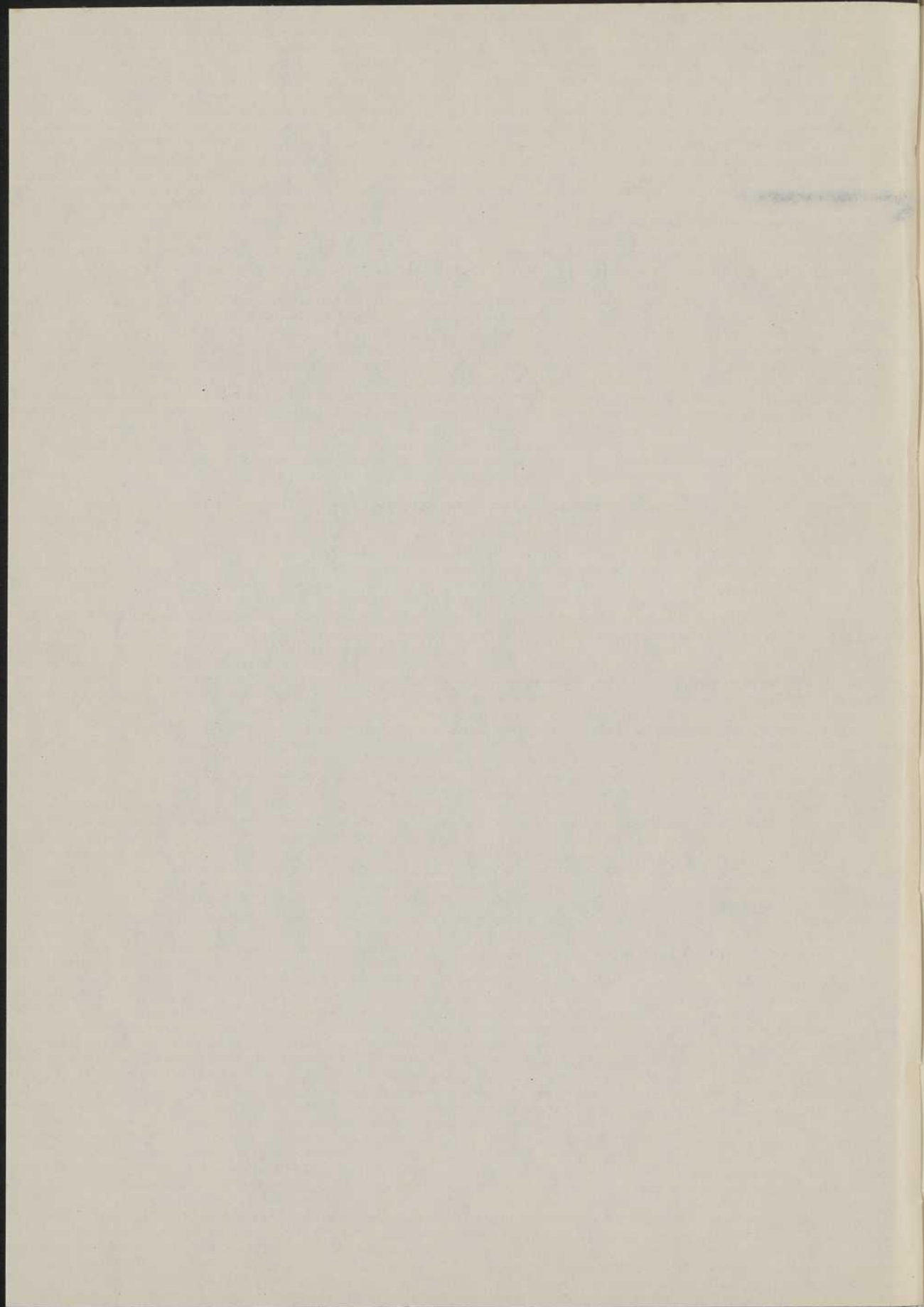
Chegou o outono; trinan os paxaros:
en despedida non, en esperanza!
As rosas paseniño van murchando
para nasceren en novas primaveiras.
Eu sinto en mín a voz de Deus agora!

Vijoi, 29-X-1922.

(De *Ensayos y poesías*, páx. 205.)

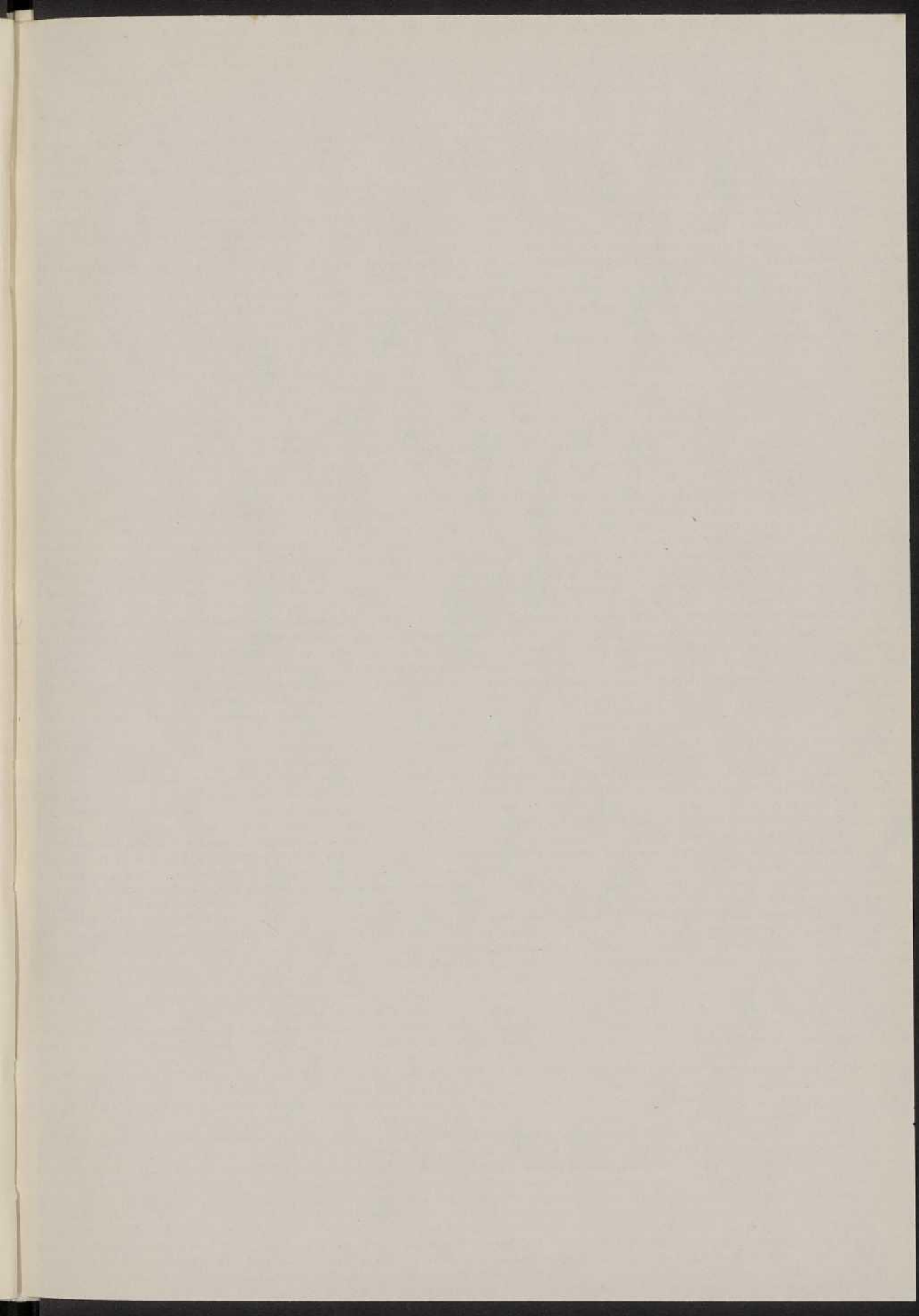
R E X I S T R O

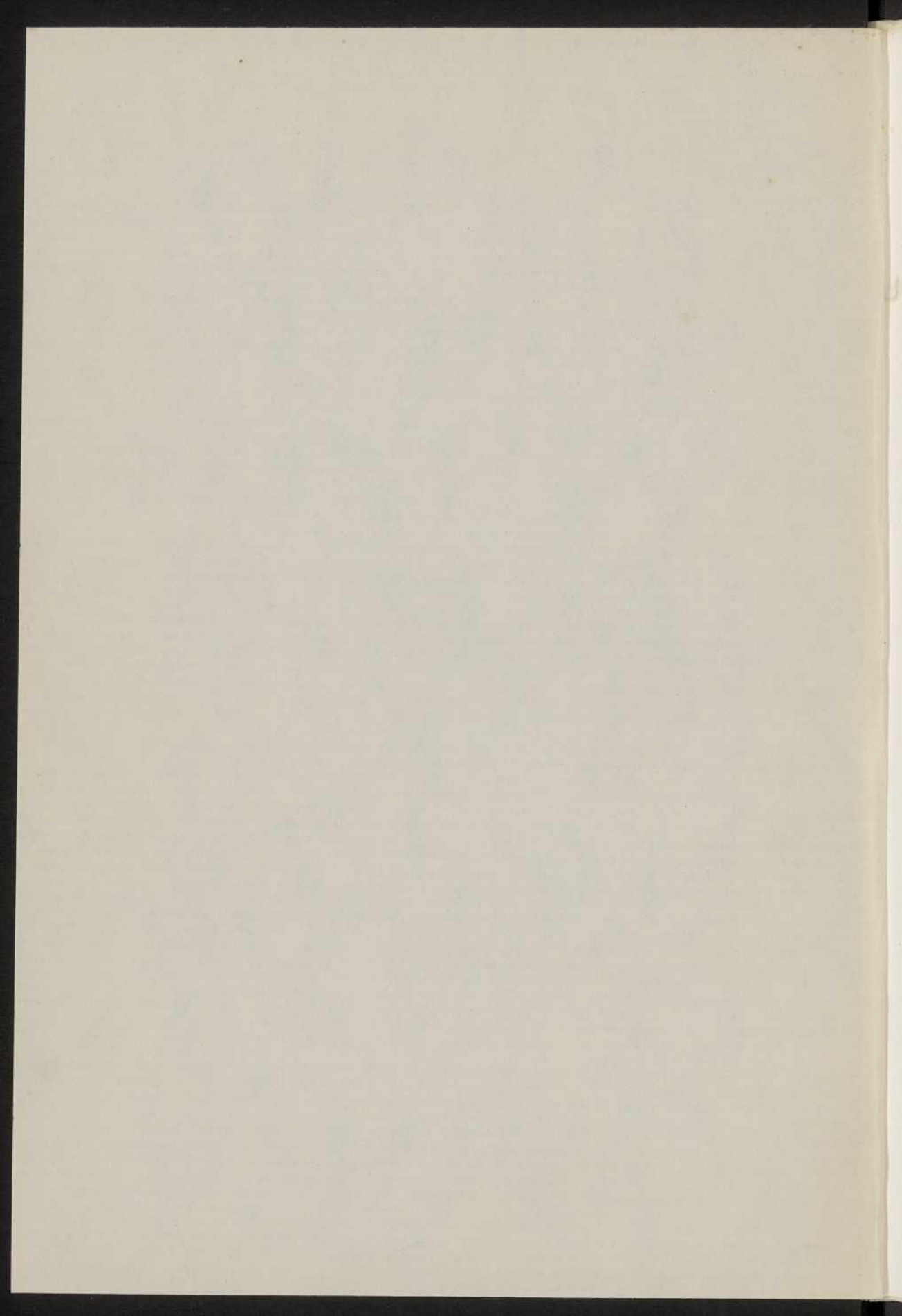
	Páxs.
	<hr/>
PRÓLOGO	9
XOÁN VICENTE VIQUEIRA (DADOS BIOGRÁFICOS)	19
A NOSA LINGUA	27
DIVAGACIÓS ENGEBRISTAS	29
O GALEGO NA ESCOLA	40
NOSOS PROBLEMAS EDUCATIVOS	42
DA RENASCENCIA LINGÜÍSTICA	61
O MEU LAR	67
LONGE	68
O MEU CASTELO	70
MALENCONÍA	71
CHEGÓU O OUTONO	72

Esta Escolma
rematouse de imprentar
o día 17 de maio do 1974,
DÍA DAS LETRAS GALEGAS,
nos talleres de
"Artes Gráficas Galicia, S. A.",
rúa Burgos, 96, de Vigo

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF MODERN ART
1900
125 EAST 57th STREET
NEW YORK 17, N. Y.

REAL

GA

A C

30

B11

ACAD

ALEG

CORU

38

DIHO